

BUREAUS VOOR ONTMOETING MET MOSLIMS

Rooms Katholieke Kerk in Nederland: Berry van Oers

Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT. Tel. (+31)030-2326936

Rooms Katholieke Kerk in België: Simon Lambregs, pr.

Kerkpad 3 3665 As tel.089/65.70.61

Protestantse Kerk in Nederland: Jan Post-Hospers

Postbus 8506, 3503 RM Utrecht Tel. (+31) 030-8801880

REDACTIE:

Ton Crijnen

Hans Haafkens

Simon Lambregs

Nico Landman

Berry van Oers (kernredactie)

Piet Reesink (eindredactie)

Gé Spielman

Esther Struikmans (kernredactie)

Marianne Vorthoren

Abonnementen 2008 :

Binnenland: 16,00 € (4 nummers, 200 bl.)

Buitenland : 19,00 €

Losse nrs. : 3€ **plus** portokosten

abonnementen@rkk.nl

Abonnementen worden telkens verlengd met het volgend kalenderjaar als opzegging niet heeft plaatsgevonden. Opzegging dient in het voorgaande jaar vóór 1 november schriftelijk te zijn geschied.

E-mail: berryvo@rkk.nl

Tekeningen: Frans Kalb

Advertentietarieven op aanvraag.

Uitgever, redactie en administratie:

Biltstraat 121, Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT.

Tel. (+31) 030-2326936

Fax: (+31) 030-2307097

Voor het overnemen van artikelen is toestemming van de uitgever nodig

Deze jaargang van Begrip zal vier afleveringen brengen van 50 bladzijden in plaats van vijf nummers van 40 bladzijden.

Fethullah Gülen is een Turkse moslim intellectueel, een mysticus op zijn eigen manier, een inspirator die veel onderwijsinstellingen en publicaties tot stand heeft gebracht. Hij staat voor een moderne gelovige die door dialoog en educatie de maatschappij wil doordringen van tolerantie, vrede en verzoening.

Ofschoon hij in Turkije is omstreden en elders soms met Argusogen wordt gevolgd, kan men hem in zijn publicaties niet betrappen op een dubbele agenda. Barton vergelijkt de Gülenbeweging met islamitische en christelijke bewegingen wereldwijd. T. Michel traceert een van de bronnen en leermeesters van Gülen in de persoon van Roemi. Pratt geeft aan hoe Gülen een nieuw paradigma levert voor de dialoog.

Ten slotte geeft de *Stichting Islam en Dialoog* haar visitekaartje af door hun doelstellingen en activiteiten te beschrijven in het voetspoor van deze grote meester.

Citaten van Roemi uit <i>Daglicht</i>	bl. 2
Wie is Fethullah Gülen?	bl. 4
Over vergeving, door F. Gülen (vertaling M. Vorthoren en Ü. Taş)	bl. 6
De Gülen beweging, door Greg Barton (vertaling M.Vorthoren, P. Reesink)	b.7
Roemi en Gülen, door T. Michel (vertaling en samenvatting P. Reesink)	bl.18
Het lied van het riet, door Roemi	bl. 21
Perspectieven voor dialoog, door Douglas Pratt	bl. 24
Stichting Islam en Dialoog door Gülen geïnspireerd, door Ümit Tas	bl. 34
Boeken	bl. 37
Moslimes van her en der	bl. 38

Roemi¹

Een van de leermeesters van Fethullah Gülen was Mevlânâ Djellâl oed-Din Roemi, de grote universele mysticus, die ook vandaag nog velen inspireert. Zijn beroemdste werk is de *Masnavî*. Een omvangrijk werk van zes boeken en 25.632 verzen. Naar zijn eigen woorden is het “het paradijs van het hart met fonteinen en vertakkingen...Daarin eten en drinken de rechtvaardigen en verheugen zich de vrijgeborenen en zijn blij... het is het genezen van harten, het schoonwassen van leed, de uitleg van de Koran, een overvloedige bron van geschenken en de zuivering van karkater...*aangezien God het aanschouwt en beschermt en Hij is de beste behoeder en Hij is de meest genadevolle voor hen die genade betonen*”. (Koran 12: 64). Zo zegt de behoeftige dienaar die Gods genade nodig heeft.

Hieronder volgen enkele gezegden van Roemi

Moge God ons helpen bij
het herkennen van de winkel van Eenheid,
de oceaan die vele havens telt
maar waar geen scheiding bestaat
tussen man en man of vrouw,
maar enkel eenheid heerst van zielen
die terugkeren naar hun Schepper,
wiens adem in ons allen leeft
en die ons huiswaarts leidt.

De Geliefde is alles, de minnaar slechts een sluier.
De Geliefde is levend, de minnaar een dood ding.
Wanneer liefde haar krachtgevende zorg onttrekt,
Blijft de minnaar achter als een vogel zonder vleugels.
Hoe kan ik wakker en bewust zijn
Als het licht van de Geliefde afwezig is?
Liefde wil dat dit Woord
Aan het daglicht wordt gebracht.
Vind je de spiegel van het hart dof,
Dan is de roest nog niet van haar oppervlak geveegd.

¹ Ze zijn ontleend aan *Roemi, Daglicht*. Een dagboek van spirituele leiding. Uitg. Synthese.

Een doorn in de voet is moeilijk te vinden.
 En een doorn in het hart?
 Zag iemand die, dan deed hij nooit een ander verdriet.

Ook al vinden we duizend valstrikken op onze weg,
 Dat levert geen enkel probleem op
 Als U met ons bent.

De grond is trouw aan wat hem wordt toevertrouwd.
 Wat je zaait, zul je oogsten.
 Maar tot de lente de aanraking brengt van God
 Onthult de grond zijn geheimen niet.

God heeft zijn licht over alle zielen uitgestrooid.
 Gelukkig zij die hun mantel openen om het te ontvangen.

Water en klein, gevoed door de adem van Jezus,
 sloeg de vleugels uit, werd een vogel en vloog.²
 Jouw lofzang op god is een ademtocht
 Uit je lichaam van water en klei.
 Maak hem tot een paradijsvogel
 Door er de oprechtheid van je hart in uit te ademen.

Het licht dat in het oog straalt, is het licht van het hart.
 Het licht dat het hart vult, is het licht van God...

Wie eerbied bewijst, krijgt eerbied.
 Wie suiker meebrengt, eet amandelcake.
 Voor wie zijn de goede vrouwen?
 Voor de goede mannen. (cf. K. 24:26)

De tuin van de liefde is grenzeloos groen
 En brengt meer vruchten voort dan vreugde en verdriet.
 Liefde gaat die twee te boven
 en is zonder lente, zonder herfst altijd fris.

Hoe kan de Lente een tuin voortbrengen op hard gesteente?
 Word aarde opdat je veelkleurige bloemen voorbrengt,
 want je bent een hartbrekende rots geweest.
 Wees bij wijze van experiment eens aarde.

² Cf. Koran 5:115

Wie is Fethullah Gülen?

Fethullah Gülen is geboren in het jaar 1941 in het dorpje Korucuk, gelegen in de oostelijke provincie Erzurum in Turkije. Zijn vader Ramiz had de functie van imam in het dorp. Zijn moeder Refia was huisvrouw en zorgde thuis voor de acht kinderen. Gülen heeft vijf broers en twee zussen.

Edirne en Izmir

Gülen rondt zijn basisonderwijs af in Erzurum. Hierna gaat hij bij verschillende geestelijke geleerden in de leer. Vóór zijn dienstplicht vertrekt hij op jonge leeftijd naar Edirne, de meest westelijke provincie van Turkije. Hier begint hij aan zijn functie als prediker. Na zijn dienstplicht blijft hij nog in Edirne tot 1966. In dit jaar wordt hij aangesteld om in de provincie Izmir zijn functie van imam en prediker voort te zetten. In Izmir predikt hij in vele grote moskeeën. Hiernaast maakt hij van vele andere gelegenheden gebruik om in contact te komen met mensen. Zijn visie over het geloof en sociale kwesties deelt hij met hen. In zijn preken en gesprekken legt hij nadruk op de verlichting van het individu door middel van onderwijs en op de islamitische principes, uitgelegd in de context van deze tijd.

Hodja Efendi

Belangrijke en steeds terugkomende thema's in zijn visie zijn: dialoog, altruïsme, tolerantie, acceptatie en respect voor anderen. Zijn hele leven tracht hij mensen te weerhouden van extreem en excessief gedrag. Door zijn oprechte en bescheiden leefwijze,

zijn grote kennis en analytisch vermogen, wint hij de liefde en respect van vele mensen in zijn omgeving. Vanuit dit respect geven zij hem de benaming Hodja-efendi (meester leraar). En al vroeg begint men met het opnemen van zijn preken en gesprekken op audiocassettes en later op videocassettes. De inhoud van deze cassettes zijn in de loop der tijd in boekvorm uitgebracht.

Educatie

Al vroeg in zijn leven (rond 1968) stimuleert hij zijn omgeving om particuliere onderwijsinstellingen op te zetten. Als eerste worden schoolinternaten opgezet. Het succes van deze instellingen leidt er toe dat in het hele land soortgelijke initiatieven worden overgenomen door de lokale bevolking. Vervolgens worden scholen opgericht en hierop volgend voorbereidingscentra voor de universitaire toelatingstoets. Al deze instellingen oogsten lokale, nationale en internationale successen. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie stimuleert Gülen zijn omgeving om ook in Midden Azië onderwijsactiviteiten te ondernemen en de mensen daar te ondersteunen op het gebied van kwalitatief onderwijs.

Deze uitdaging wordt met succes aangegaan. Door dit succes sluiten meer mensen zich aan bij deze onderwijsbeweging en worden de activiteiten uitgebreid naar bijna alle werelddelen. Op dit moment zijn in Afrika, Noord-Amerika, Europa, Azië en Australië onderwijsinstellingen met succes opgericht.

Dialogoog

Naast deze onderwijsactiviteiten zet Gülen zich in om de dialoog in zijn land te bevorderen. Hiervoor wordt in 1994 de Stichting van Journalisten en Schrijvers, waarvan Gülen erevoorzitter wordt, opgericht. In dit kader heeft Gülen contacten met prominente journalisten, schrijvers, kunstenaars, politici, zakenlui, sporters en wetenschappers.

Deze dialoogactiviteiten worden uitgebreid naar contacten met geestelijk leiders van de voornaamste religieuze gemeenschappen. Gülen spreekt persoonlijk met de leiders van de joodse, katholieke, orthodoxe, protestantse, Syrische en Armeense gemeenschappen. In het kader van deze interreligieuze dialoog bezoekt Gülen in 1998 ook Paus Johannes Paulus IV in het Vaticaan.

Al deze activiteiten worden gevolgd door de landelijke media. De oproep tot dialoog vindt gehoor bij de bevolking en ontvangt veel waardering.

Abant Platform

Om de maatschappelijke kwesties in een breder perspectief bespreekbaar te maken wordt in 1999 door de Stichting van Journalisten en Schrijvers het Abant Platform in het leven geroepen. Aan dit platform doen nationale en internationale wetenschappers en denkers van verschillende religies en levensvisies mee. Democratie, scheiding van kerk en staat, rechtsstaat en andere maatschappelijk relevante onderwerpen worden door dit platform onder de loep genomen. De resultaten van dit platform worden via de media bekend gemaakt en worden ook op de Harvard Universiteit gedoceerd aan studenten.

Van Fethullah Gülen zijn meer dan 25 boeken verschenen. Daarnaast schrijft hij artikelen in meerdere tijdschriften. Zijn audio- en videocassettes worden nog steeds in grote aantallen gekocht. Zijn boeken, artikelen en cassettes zijn voor velen een bron van persoonlijke verlichting. Buiten Turkije draagt Fethullah Gülen zijn visie over dialoog uit naar wereldleiders en wereldorganisaties in de vorm van persoonlijke brieven en schriftelijke verklaringen.

Op het ogenblik verblijft Fethullah Gülen in de Verenigde Staten waar hij medisch wordt behandeld. Ondanks zijn gezondheidstoestand blijft hij zijn boodschap uitdragen.

Over vergeving

F. Gülen

Mensen, mannen en vrouwen, zijn schepsels met zowel gebreken als uitzonderlijke deugden. Geen ander levend wezen draagt zulke aangeboren tegenstellingen in zich. Alleen de mensheid heeft de eigenschappen die individuen in staat stellen om op te stijgen tot de hoogste hemelen of, door het rechte pad te verlaten, tot de bodem van de diepste diepten te vallen. Het heeft geen zin om naar een verband te zoeken tussen deze angst-aanjagende uitersten, omdat ze het resultaat zijn van het proces van oorzaak en gevolg dat in ieder individu optreedt op zeer uiteenlopende niveaus.

Mensen neigen vaak naar bepaalde omstandigheden in het leven. Soms zijn individuen als gewassen in het veld die meebuigen met de wind; op andere momenten zijn ze als grote bomen die, ondanks hun uiterlijke waardigheid en kracht, zijn neergevallen en zich weer oprichten. Mensen geven de engelen vele redenen om hen te benijden; helaas doen ze ook dingen waarvoor soms zelfs duivels zich schamen.

De menselijke aard maakt zonde, ofschon niet wenselijk, onvermijdelijk. Om dat gegeven is vergeving essentieel.

Hoe heilzaam het voor ons ook is om vergeving te vragen en te verwachten,

om te betreuren en te berouwen wat ons is ontgaan, vergeving schenken is een veel belangrijkere eigenschap en deugd. Vergeving kan niet los van deugd worden gezien, net zoals deugd niet los van vergeving kan worden gezien. Er is een veel gebruikte uitdrukking, maar met diepe betekenis: 'Zich vergissen is menselijk, vergeven is goddelijk'. Hoe treffend! Vergeven worden betekent geheeld worden, terugkeren tot je wezen en jezelf terugvinden. Daarom is in de ogen van de Oneindige Barmhartigheid de meest geliefde handeling die die vergeving zoekt en wordt betracht tussen de hartkloppen van deze terugkeer en zoektocht.

De hele schepping heeft via de mensheid met vergeving kennis gemaakt. Net zoals God zijn eigenschap van vergevingsgezindheid toonde door ons, plaatste hij de schoonheid van vergeving in onze harten. Toen Adam en Eva door hun misstap een slag toebrachten aan de essentie van hun mens zijn, wat tegelijkertijd in zekere zin een vereiste van hun menselijke aard was, kwam er als antwoord op het berouw dat zij voelden in hun geweten en hun smeekbeden vergeving uit de hemelen.

Eeuwenlang hebben wij dit goddelijke geschenk, ontvangen door het eerste mensenpaar, bewaard als hoop en troost. Wanneer we zondigen, kunnen

we de betoverende weg van vergeving zoeken begaan en daarmee de schaamte en wanhoop veroorzaakt door zonde te boven komen. We richten ons tot de Oneindige Genade en tonen onze edelmoedigheid door onze ogen te sluiten voor de zonden van anderen.

Dankzij deze hoop op vergeving, kunnen we boven de donkere wolken uitstijgen die aan onze horizon opdoemen en het licht in deze wereld zien. De gelukkigen die zich bewust zijn van de verheffende vleugels van vergeving, leven te midden van melodieën die hun geest blij maken.

Vertaling: M.H. Vorthoren en Ü. Taş

Bron: en.fgulen.com in *Love and Tolerance*, in *Forgiveness, Tolerance and Dialogue*

Degenen die zich wijden aan het zoeken van vergeving, kunnen niet anders dan ook denken aan het vergeven van anderen. Net zoals we graag worden vergeven, vergeven we ook graag.

Hoe zouden we niet kunnen vergeven terwijl we weten dat verlossing van het vuur van lijden in onze innerlijke wereld, dat veroorzaakt wordt door onze eigen misstappen, alleen mogelijk is door te drinken uit de rivier van vergeving? En meer nog, wanneer we weten dat de weg tot het verkrijgen van vergeving gaat door de poort van het schenken van vergeving?

De Gülen beweging

Greg Barton is sinds 2006 professor aan de Asia Pacific Center for Security Studies. Hij heeft veel gepubliceerd over de islam in Azië. In onderstaand artikel laat hij zien hoe belangrijk onderwijs en publicaties zijn binnen de Gülen beweging. Onderwijs moet zowel het voorbeeld geven als leren voor het leven. Hij plaatst de Gülen beweging in de wereldwijde context van godsdienstige filantropie en 'civil religion' in de Verenigde Staten.*

Een nieuwe islamitische beweging

De Gülen beweging wordt vaak huzmet genoemd. Dit woord betekent letterlijk 'dienst of dienstbaarheid' maar wordt ook door sommigen gebruikt om de Gülen beweging te beschrijven en zal in dit artikel met 'Gülen beweging' worden gebruikt. Het is een uitgebreid, losjes verbonden netwerk van zelfstandige scholen, universiteiten, niet-gouvernementele organisaties en

media- en uitgeverijondernemingen en wordt vaak verkeerd begrepen. Dit komt vooral omdat er niets vergelijkbaars is in de moslimwereld. Oppervlakkig gezien lijkt het enigszins op een Moslim Broederschapachtige sociale beweging, maar nadere bestudering van de kernleer en waarden toont al snel aan dat het in geen enkel opzicht een islamistische beweging is. Terwijl islamistische bewegingen zo-

als de Broederschap ervan overtuigd zijn dat de toepassing van sjarie`a door radicale (dat wil zeggen: van onder af) transformatie van de staat in politiek en wetgeving dé oplossing vormt voor de kwalen van de moderne seculiere maatschappij, verlangt de Gülen-beweging niet naar een religieuze staat. Sprekend over islamisme werpt Gülen tegen:

“De visie op de islam als een alles omvattende ideologie is geheel tegen de geest van de islam, welke de rechtsstaat voorstaat en openlijk onderdrukking tegen enig segment van de samenleving verwerpt.”

Vernieuwing en ijtihad

De Gülen hizmet verwerpt de gedwongen toepassing van de sjarie`a en gelooft daarentegen dat de beste manier om een betere samenleving te bewerkstelligen is door de persoonlijke ontwikkeling van individuen door onderwijs en door een positief voorbeeld te stellen (*temsil*). Net als de Moslim Broederschap verbindt Fetullah Gülen en de beweging rond hem zich openlijk aan *tajdid*, vernieuwing, en *ijtihad*, de voortgaande interpretatie van Koran en soenna. Sprekend over zijn eigen positie hierin merkte Gülen op:

“De leden van de gemeenschap worden geacht zowel de wetten te gehoorzamen die men als ‘hogere principes’ kan definiëren als de wetten die door mensen zijn gemaakt. De islam is niet tegen *ijtihad* (zelfstandig redeneren), *istinbaat* (deductief redeneren) en *istikhraaj* (afleiding) bij de

interpretatie van principes van de sjarie`a.”

Anders dan de meeste medestanders van de Broederschap zijn Gülen en zijn volgelingen sterk toegewijd aan tolerantie, het omarmen van pluralisme en het nastreven van dialoog en als gevolg daarvan veel progressiever in hun opvattingen en veel productiever in de ijtihad. In feite, zoals Ihsan Yılmaz het zo aansprekend heeft uitgedrukt, realiseert de Gülen beweging ijtihad en tajdid door gedrag.

Vergelijkingen

Hoewel er echt niets vergelijkbaars tot de Gülen hizmet is in het Arabische ‘hart’ van de moslimwereld, vertonen de reusachtige islamitische volksbewegingen van Indonesië – *Muhammadiyah* en *Nahdatatul Ulama* – enige gelijkenis. Net als Nahdatatul Ulama is de Gülenbeweging een moderne articulatie van de rurale, mystieke en traditionele islam. In de benadering van professionele filantropische inspanningen, waaronder modern, niet-religieus onderwijs, lijkt ze echter meer op de stedelijke islamitisch modernistische *Muhammadiyah*. Vergelijkbare bewegingen, hoewel niet zo uitgebreid, kunnen elders gevonden worden in wat sommigen de periferie en anderen de voorhoede van de moslimwereld zouden noemen.

Vergelijking met niet-islamitische bewegingen

De vergelijkingen hoeven echter niet beperkt te worden tot de moslimwereld. Als sociale beweging die gedre-

ven wordt door godsdienstige waarden en de waarden van dienstbaarheid en onbaatzuchtigheid, die actief is in filantropische activiteiten en in de publieke sfeer, verdient de Gülen hizmet een vergelijking met dergelijke bewegingen over de hele wereld, zowel in het heden als in de afgelopen eeuwen. Zo'n vergelijking is nuttig omdat het ons vele aspecten van de Gülen hizmet beter helpt begrijpen die anders niet gemakkelijk begrepen kunnen worden in de beperkte context van de moslimwereld. Het helpt ook om enkele van de 'wij en zij' barrières van het anderszijn af te breken die christenen en moslims en oost en west verdeelen, omdat het ons gelegenheid geeft om gezamenlijke zorgen en waarden en gedeelde ervaringen te erkennen.

Tegen islamisme

Fethullah Gülen en degenen die de beweging leiden die zijn ideeën in de praktijk brengt, zijn openlijk en consistent kritisch ten opzichte van islamisme. Gülen's kritiek op islamisme is diep geworteld in een progressieve benadering van de islam die de nadruk legt op rationaliteit en een open, onderzoekende geest en gekenmerkt wordt door tolerantie ten opzichte van verschil en pluraliteit en een diepe liefde voor de mensheid.

Breed oecumenisch

Gegeven zijn diep gelovige, sociaal conservatieve rurale achtergrond en het feit dat hij nog altijd getrouw een conventioneel Hanafi/Sunni orthodox standpunt inneemt in theologische

kwesties, is het opmerkelijk hoe breed oecumenisch Fethullah Gülen is geworden. Geïnspireerd door Said Nursi is Gülen optimistisch over het potentieel dat ligt in het samenwerken van moslims met Mensen van het Boek – waartoe joden en christenen traditioneel in ieder geval worden gerekend. In zijn schrijven laat Gülen een respectvolle waardering blijken ten opzichte van eerdere profetische boeken en hun aanhangers die veel verder reikt dan de benadering van conservatieve islamitische geleerden, wanneer hij opmerkt:

“Los van hoe de aanhangers hun geloof in hun dagelijks leven in de praktijk brengen, zijn algemeen geaccepteerde waarden als liefde, respect, tolerantie, vergevingsgezindheid, genade, mensenrechten, vrede, broederschap en vrijheid allemaal door religie verheven waarden. De meeste van deze waarden hebben een zeer prominente plaats gekregen in de boodschappen die door Mozes, Jezus en Mohammed, vrede zij met hen, overgebracht zijn, maar ook in de boodschappen van Boeddha en zelfs Zarathustra, Lao-Tzu, Confucius en de Hindoe profeten.”

Toekomstgericht

Als progressieve denker gelooft Gülen dat de toekomst beter kan zijn dan het verleden en dat moslims, in plaats van treurig terug te kijken op een voor altijd verloren 'gouden eeuw', samen met andere mensen van goede wil zouden moeten werken aan het realiseren van samenlevingen die in toe-

nemende mate rechtvaardig, meevolend en fatsoenlijk zijn.

Deze progressieve kijk ligt aan de basis van het feit dat de beweging sterk gericht is op de educatie en de ontwikkeling van het individu door onderwijs en discipline.

Islam en democratie

Voor Gülen betekent seculiere democratie de enige en meest geschikte weg naar bestuur in de moderne staat. Zijn argument is het volgende: Koran en soennah mogen dan wel duidelijk zijn over godsdienstige waarden waarover men moet nadenken en die men hoog moet houden in de staat, toch bevatten ze geen blauwprint voor de politiek. De islam staat geen onveranderlijke vorm van regering voor noch probeert hij daar vorm aan te geven. In plaats daarvan stelt de islam de basisprincipes op die wijzen naar de algemene eigenschappen van een regering. Hierbij laat de islam het aan de mensen over om het type en de vorm van bestuur te kiezen afhankelijk van tijd en omstandigheden. Gülen komt vaak specifiek op voor democratie met als argument dat het de meest geschikte vorm van bestuur is in de moderne tijd en dat het volledig in overeenstemming is met de islam. De islamitische regels gaan voor 95% over het privé leven. Slechts vijf procent gaat over de staat en dit kan alleen binnen de democratie geregeld worden. Als er mensen zijn die aan zoiets denken als een islamitische staat, dan laten de geschiedenis en de sociale context van dit land het niet

toe. Democratie is in Turkije een onomkeerbaar proces.

Leermeesters

Men ziet Gülen meestal als een intellectuele erfgenaam van de invloedrijke en zeer geliefde geleerde en schrijver Bediuzzaman Said Nursi. En inderdaad, als men Gülen's publicaties onderzoekt, ontdekt men dat ze hoofdzakelijk steunen op het fundament dat Nursi heeft gelegd. Deze op zijn beurt ontleende weer veel aan de grote Anatolische soefi Mevlana Jalaal ad-Din Roemi) gestorven in 1276 (gemeenschappelijke jaartelling). Ook stond hij onder invloed van de Indische schrijvers Aahmad Faruqi Sirhindi (1564 – 1624) en Shah Wali Allah al-Dihlawi (1703 – 1762). Leden van de Gülen beweging evenals de honderd duizenden andere bewonderaars van Nursi komen regelmatig samen om zijn in veel volumes verpakte thematische commentaar op de Koran en zijn Boodschap van Licht (*Risale-i Nur*) te lezen en erover te discussiëren. Daarom beschouwt men de Gülen beweging als een belangrijk onderdeel van de bredere zogenaamde Nurcu beweging.

Soefi

Maar Gülen is niet zomaar een volgeling van Nursi. Hij is eerder een belangrijk denker, schrijver en leider op zichzelf. Veel van Gülen's werk bestaat wezenlijk uit een synthese, een herformulering of nieuwe toepassing van het eerdere werk van Nursi en anderen. En zoals Nursi en veel andere islamitische geleerden keert Gülen

vaak terug in zijn geschriften naar het nageleefde voorbeeld van de Profeet Mohammed voor inspiratie en leiding. Toch zijn er verschillende terreinen waarop Gülen een opmerkelijk origineel denker en leider is en een vernieuwer. In het algemeen kan Gülen evenals Nursi worden omschreven als een soefi en zijn denken is rijkelijk doordrongen van soefi beelden, waarden en gedachten. Hierbij gaat de aandacht vooral naar het hart, het innerlijk bestaan, zetel van zowel wijsheid als spiritualiteit.

Jeugd

Gülen groeide op in het dorpje Korucuk maar hij is geen traditionele soefi noch behoorde hij tot een of andere soefi orde of tarîqa. Hij is eerder, volgens de beeldende uitspraak van Zeki Saritoprak, 'een soefi op zijn manier'. Als kind met gevoel voor discipline groeide hij op in een vroom gezin en leidde al vroeg een religieus leven. Hij brengt in herinnering dat hij begon te bidden toen hij vier jaar was en daarna nooit een gebed gemist heeft. Zoals dat het geval was bij veel jongens uit het dorp leerde hij eerst de Qor'aan reciteren van zijn moeder Rafî'a en zijn vader Ramiz Efendi. Deze onderwees hem ook Perzisch en Arabisch. Pas op de leeftijd van tien werd hij toevertrouwd aan een zijn eerste echte leraar Mohammed Lufti Efendi (gestorven in 1954). Deze slaagde er snel in om hem de hele Qor'aan van buiten te laten leren. Vreemd genoeg was Lufti Efendi, een soefi dichter en leraar met aanzien, lid van de Qadiri

orde, terwijl Ramiz Efendi lid was van de Naqshibandi orde. In die tijd waren deze twee op de sjarie'a georiënteerde ordes erg populair op het platteland van Turkije.

Educatie

Een van de domeinen waarin Gülen zijn belangrijkste bijdrage heeft geleverd aan het islamitisch denken, is zijn onderzoek naar het vergaren van kennis. Gülen is een hartstochtelijke voorstander van het leren in de breedste betekenis van het woord waar het gaat over onderzoek en dialoog. Dit weerspiegelt zich in de directe bemoeienis van de beweging met initiatieven op het terrein van het onderwijs en in een brede reikwijdte aan media en publicaties, met als doel om te informeren en tot actie aan te zetten. Het kan dan ook niet verbazen, gezien het feit dat de Gülen beweging een diep religieuze beweging is, dat ze een aanzienlijk deel van haar activiteiten rechtstreeks besteedt aan het godsdienstig onderwijs en aan bemoediging. De oorsprong van de beweging vindt immers haar wortels in de bijeenkomsten van de vaste leesgroepen die zich concentreerden op de bovenvermelde Boodschap van het Licht van Nursi. In de meeste Nurcu gemeenschappen staan deze leesgroepen bekend als *dershan* maar in de gemeenschap van de Gülen beweging staat ze bekend als *isik evler*, lichthuizen.

Opleiding en aanstelling

Fethullah Gülen kreeg een opleiding als officiële staatsimam in een *Imam-*

Hatip school, een islamitische instelling, geleid door het Departement van Religieuze Zaken. Zijn eerste aanstelling als imam in 1966 vond plaats in de grote kosmopolitische stad Izmir aan de Middellandse Zeekust van Turkije. Hier kwam hij te werken bij de *Kestanepazari* Koranschool. Van hieruit bouwde hij een netwerk op van vaste spreekbeurten in koffiehuisen, gemeenschapscentra, privé huizen en moskeeën in en rond Izmir. In 1981 verliet hij officieel het Departement van Religieuze Zaken. Op het eind van de zestiger jaren richtte hij verschillende lichthuizen op in Izmir. Deze groeiden geleidelijk in aantal in Izmir en Istanbul in de zeventiger jaren en werden de kern van de beweging.

Publicaties

Vanaf het begin was de beweging betrokken bij geschriften en publicaties. Het eerste tijdschrift *Sizinti*, opgericht in het begin van de tachtiger jaren, is een populaire uitgave bestemd voor een lekengehoor en bedoeld om discussie en studie te bevorderen rond de wetenschap. Het wil de belangstelling wekken voor de wetenschap en laten zien dat rationeel wetenschappelijk onderzoek en godsdienstig geloof niet met elkaar in strijd zijn.

Het Turkse tijdschrift *Sizinti* werd enkele jaren later gevolgd door het Engelse *Fountain*, geredigeerd in Istanbul en gedrukt in New Jersey. *Fountain* streefde ernaar belangstelling te bevorderen voor godsdienst en spiritualiteit. De artikelen gaan meestal,

maar niet uitsluitend, over de islam en weerspiegelen in het algemeen een tolerante, soefi oriëntatie en een moderne verwoording van de traditionele islam. Een zusterpublicatie van *Fountain*, *Dialogue* (later gevolgd in Australië in 2004 door *Dialogue Australia Asia*) werd speciaal opgericht om de interreligieuze dialoog aan te moedigen.

Onderwijs

Op het gebied van onderwijs is de Gülen beweging het meest bekend voor haar los verbonden netwerk van meer dan 500 moderne seculiere privé scholen en zes universiteiten, die door heel Turkije en Centraal Azië ontstonden en in ongeveer vijftig landen in de wereld. Dit begon in 1983 met een school in Izmir en een tweede in Istanbul. Naast deze scholen is er ook een vijftal hoog gewaardeerde colleges en zes universiteiten zoals de Fatih Universiteit in Istanbul en Ankara. Veel van deze scholen zijn opzettelijk opgericht in enkele van de armste en meest behoeftige delen van de wereld. Ze worden hoog gewaardeerd en bereiken uitstekende resultaten in een omgeving of land waar men niet gewend is aan dergelijke uitmuntende onderwijsprestaties.

Seculier, modern onderwijs

Wat ze zo speciaal maakt binnen de moslim wereld, is dat ze zich inzetten voor seculier modern onderwijs, toegankelijk voor studenten uit alle milieus. Onafhankelijk van het land waarin deze scholen functioneren en van

de wetgeving die het religieus onderwijs op scholen regelt, volgen ze steevast een seculier programma. Waar de staat een uur godsdienstonderwijs voorschrijft, zoals in Turkije, voeren ze dit uit maar voor de rest zijn ze minstens even seculier in hun curriculum en oriëntatie als de huidige doorsnee christelijke scholen. In dit opzicht lijken ze op moderne Anglicaanse, Presbyteriaanse, Methodistische of katholieke scholen en kennen ze als zodanig niet het expliciete religieuze karakter van veel onafhankelijke christelijke of joodse scholen.

Liever scholen dan moskeeën

Het ontbreekt niet aan islamitische leiders die vragen om de bouw van een nieuwe islamitische moskee in hun buurt. Maar er zijn weinig leidinggevendenden die er bij hun aanhangers op aandringen om liever scholen dan moskeeën te bouwen. En niet eens in hun eigen buurt maar in buitenlandse gemeenschappen voor het welzijn van moslims en niet-moslims. Ofschoon de Gülen-beweging steeds meer bekendheid geniet vanwege haar scholen en haar passie voor onderwijs, vormen deze scholen slechts een deel van de activiteiten van de beweging.

Tijdschriften

De reeds vermelde tijdschriften *Sizinti*, *Fountain* en *Dialogue* zijn moderne religieuze tijdschriften en lijken qua stijl op hedendaagse christelijke publicaties als *The Catholic World Report*, *Christianity*, *The Christian Century*, *Christianity Today*, *Guideposts*,

en *World*. Als deze publicaties de belangrijkste onderneming zouden zijn van de beweging, dan zouden ze een serieuze studie vereisen maar zoals we later zullen zien, kent de beweging andere publicaties dan alleen de strikt religieuze. De gematigde en inclusieve manier waarop deze religieuze tijdschriften over spiritualiteit en het moderne leven discussiëren zou de indruk kunnen wekken dat het godsdienstige karakter van de beweging te vergelijken valt met de belangrijkste christelijke denominaties in het Westen. Maar deze publicaties beschrijven een godsdienstige beweging die op sociaal en leerstellig terrein conservatief is, maar duidelijk niet fundamentalistisch op de wijze van de Amerikaanse rechtse christenen of de islamisten in de moslim wereld.

Als Reader's Digest

De artikelen, die gaan over vormen van religieuze plichten en praktijken, zijn traditioneel georiënteerd. In deze zin lijken ze met hun eerbied voor plaatsen, mensen en gebeurtenissen, op traditionele katholieke, Anglicaanse, Episcopaaalse en Lutherse praktijken. Tegelijkertijd is het karakteristieke van de beweging dat ze duidelijk vooruit kijkt. Ze is optimistisch over de toekomst en de kansen die de moderniteit biedt en ze is bereid om aanpassingen te doen en bijdragen te leveren. In het algemeen kan men in deze publicaties een gevoel voor waarden en principes vinden die geliëerd zijn aan de Amerikaanse 'politieke religie' (*civil religion*) en aan de

medemenselijkheid en de conformiteit van het Amerikaanse Midden Westen en de wereld van Norman Rockwell, die ook terug te vinden is in seculiere tijdschriften als *Reader's Digest*, het best verkochte klantentijdschrift in de Verenigde Staten.

Isik Publicaties

Naast deze godsdienstige tijdschriften heeft de beweging honderden boeken gepubliceerd over expliciet religieuze onderwerpen. Verantwoordelijk hiervoor is Isik Publicaties in Istanbul, die ook *The Fountain* uitgeeft.

Het hart van de catalogus betreft de werken van Said Nursi, vooral zijn Boodschap van Licht, en Fethullah Gülen. Maar er zijn ook studies over de ideeën van Gülen en devotionele boeken over het leven van de Profeet Mohammed en over religiositeit in het Osmaanse tijdperk. In een bepaald opzicht is Isik Publicaties te vergelijken met Amerikaanse christelijke Uitgevers als Eerdmans, Intervarsity Press, Loyola Press, Thomas Nelson en Zondervan.

Deze religieuze tijdschriften en boeken mogen dan belangrijk zijn vanwege hun wijde verspreiding en invloed, de grote bandbreedte aan initiatieven van de beweging op het terrein van de seculiere media is nog belangrijker. Deze publicaties zijn een van de meest opvallende kenmerken van alle activiteiten van de beweging. En hier wordt het moeilijker om vergelijkingen te maken met westerse christelijke bewegingen. Hedendaagse christelijke media in de Engelssprekende

wereld neigen ernaar, met uitzondering van de *Christian Science Monitor* en enkele recente ontwikkelingen bij de radio en de nieuwe media, naar binnen te kijken en zijn voornamelijk bezig met expliciet religieuze onderwerpen.

Seculiere activiteiten

De Gülen beweging begon pas echt zich op het publieke terrein te begeven na de (militaire) coup van 1980 en de opkomst van de gematigde, middencentrum regering van Turgut Ozal in 1982. Wat opvalt is dat het begin van deze activiteiten op het civiele vlak evenzeer of nog meer zichtbaar was in seculiere initiatieven dan in conventionele religieuze initiatieven zoals de boven besproken religieuze publicaties. Naast de scholen bestonden deze seculiere activiteiten in intellectueel onderzoek en dialoog in de vorm van kranten, actualiteitenrevues, radio- en televisiestations en op dialoog gerichte NGO's.

Behalve deze seculiere initiatieven zijn er nog andere activiteiten, die de ontwikkeling van informele netwerken ontwikkelen van zakenlui, financiële instellingen en banken zoals het zakennetwerk *Is Hayati Dayanisma Dernegi* (ISHAD) en de *Asia 28 Bank*. Deze laatste zijn van levensbelang voor het ondersteunen van de schoolnetwerken. De mediavenootschappen echter financieren zichzelf.

Krant Zaman

Een van de eerste initiatieven in dit opzicht was het oprichten van de landelijke dagelijkse krant *Zaman* in Is-

tanbul. *Zaman* werd gesticht in 1986 en verwierf in korte tijd de reputatie van een allesomvattende, objectieve berichtgeving. Het standpunt van de uitgever werd gezien als neutraal en, anders dan elke andere grote krant in die tijd, niet gebonden aan een politiek kamp of ideologische richting. Op een markt waar partijgelieerde tijdschriften overheersten, werd *Zaman* verwelkomd door lezers op zoek naar betrouwbare berichtgeving over actualiteitenrubrieken en naar professionele journalistieke criteria. Met een oplage van meer dan 700.000 exemplaren per dag lijkt het alsof veel van deze lezers geen band hebben met de Gülen beweging en geen speciale belangstelling tonen voor de religieuze visie van de krant. Enkele schrijvers van *Zaman* hebben duidelijk een conservatieve kijk op sociale zaken in hun artikelen maar anderen worden beschouwd als redelijk liberaal en progressief in hun opvattingen. Vanaf het begin wilde *Zaman* een succeskrant zijn in de lijn van de Londense *Times*, en *The Guardian*, *The New York Times*, *The Washinton Post*, *The Times of India*, Karachi's *Dawn*, en Indonesië's *Kompas*.

Uitbreiding

Behalve in het streven naar professionele en objectieve journalistiek is *Zaman* bijzonder vanwege zijn progressieve aanpak in het ontwikkelen van krantenpublicaties als business. *Zaman* bracht zijn on-line-editie uit in 1996 in een elite groep van kranten die wereldwijd het net opgingen toen

internet nog nauwelijks bestond. Enkele jaren nadat *Zaman* zich in Istanbul had gevestigd, begon zij activiteiten in vier andere Turkse steden en startte regionale edities buiten Turkije. Vandaag de dag worden regionale edities gedrukt en verspreid in Australië, Azerbeidjan, Bulgarije, Duitsland, Roemenië, Kazachstan, Kyrgizstan, Macedonië, Turkmenistan en de Verenigde Staten. *Zaman* kent ook speciale internationale edities in de lokale talen van Oost Europa en Centraal Azië. *Zaman* heeft een groot aantal buitenlandse correspondenten en freelance journalisten in dienst over de hele wereld zoals is te zien in de uitgebreide reportages over wereldnieuws.

Persbureau CHA

Zaman kan dit grote bereik handhaven vanwege een partnership met haar zusterbedrijf CHA, een van Turkije's grootste persbureaus. Zowel *Zaman* als CHA worden gecontroleerd door Feza Publications Inc., dat ook het gewaardeerde wekelijks verschijnende tijdschrift *Aksiyon* uitgeeft evenals *Sizinti* en het theologische vaktijdschrift *Yeni Umit*.

De CHA groep met de gedrukte, niet-digitale publicaties is zonder twijfel deel van de Gülen beweging en is niet alleen bijzonder vanwege zijn professionele aanpak maar ook vanwege zijn niet-sektarische opinies. Men zou *Zaman* kunnen vergelijken met de *Church of England Newspaper*, ware het niet dat deze eerbiedwaardige krant, die al sinds 1828 be-

staat, hoofdzakelijk zaken behandelt van haar eigen godsdienstige gemeenschap. Hetzelfde geldt min of meer voor de boven vermelde christelijke publicaties.

Als *Christian Monitor*

Wat het dichtst in de buurt komt is waarschijnlijk de *Christian Monitor*. Deze kerk, *Church of Christ Scientist*, in het Nederland ook wel *Christenwetenschap* genoemd, werd oorspronkelijk gewantrouwd vanwege de associatie met genezingspraktijken van de stichter Mary An Morse Baker. De krant de *Monitor* is nu een zeer gewaardeerde krant, die Amerikaanse en internationale onderwerpen behandelt. Het enige wat overblijft van de religieuze oorsprong, is één bladzijde met als rubriek *The Home Forum* en het vermijden van onderwerpen die te maken hebben met ziekte en medicatie.

Zaman en haar zuster publicaties van CHA kunnen goed worden vergeleken met *The Christian Science Monitor*. Ze kunnen zelfs bogen op een bredere visie van de redactie. Anders dan *The Monitor* is *Zaman* vanaf het begin een commercieel succes geweest. *Zaman* beantwoordde tevens aan een behoefte aan objectieve, onpartijdige berichtgeving en analyse.

TV

De gang naar internet werd in 1993 voorafgegaan door *Samanyolu Television*. Dit initiatief hield een financieel risico in, omdat commerciële privé televisie in dat stadium werd gekenmerkt door vermaak en minder serieu-

ze programma's. De zender consolideerde zijn marktpositie en is qua programmering en kwaliteit te vergelijken met een zender als *BBC*. In tegenstelling tot de *BBC* blijft *Samanyolu* commercieel.

Abant Platform

Een andere activiteit van de beweging is de in 1994 opgerichte Stichting van Journalisten en Schrijvers (*Gazeteciler ve Yazarlar Vakfi*). Deze invloedrijke niet-gouvernementele organisatie ondersteunt strategische publieke, intellectuele initiatieven die de dialoog bevorderen. Een van de belangrijkste activiteiten van de stichting is onderdak geven aan de jaarlijkse ontmoeting van het *Abant Platform* dat de politieke en culturele elite van verschillende richtingen bijeenbrengt om van gedachten te wisselen over urgente onderwerpen van nationaal belang. Elke bijeenkomst kent een einddocument De Abant Verklaring. De eerste Abant bijeenkomst in 1998 ging over het thema 'Islam en secularisatie'. Ihsan Yilmaz zei ervan: "Het zijn pogingen om de betekenis van laicism te herdefiniëren overeenkomstig de manier waarop het wordt toegepast in de Angelsaksische wereld. De declaratie herinterpreteert de islamitische theologie zodat deze kan beantwoorden aan de moderne uitdagingen. De verklaring onderstreepte dat geloof en rede niet tegenstrijdig zijn met elkaar. Individuen moeten de rede gebruiken om hun sociale leven te organiseren. De staat moet onpartijdig zijn in zake de geloofsstromingen die de overhand

hebben. De staat kan niet regeren met als basis de dominante positie van één geloofstraditie. Het secularisme zou de individuele vrijheden en rechten moeten uitbreiden en zou niemand uit de publieke sfeer moeten weren.” Andere thema’s van de Abant Platforms waren: Relaties tussen godsdienst en Staat (1999), Islam en democratie (2000), Pluralisme (2001).

Conclusie

Als we in de wereld van de islam de Gülen beweging vergelijken met andere bewegingen, dan is ze uniek, met uitzondering misschien van de Indonesische organisaties als *Muhammadiyah* en *Nahdatul Ulama* maar als het de media betreft kunnen deze organisaties de vergelijking met de Gülen beweging niet aan. De parallellen zijn niet zozeer te vinden in de wereld van de islam maar eerder in het Westen bij hedendaagse en vroegere christelijke bewegingen en organisaties, actief in het maatschappelijk middenveld. De

redenen hiervoor lijken een verband te hebben met bepaalde maatschappelijke behoeften in de moderne Turkse samenleving en de kansen van de laatste dertig jaar om hierin te voorzien. Even belangrijk echter is het feit dat Gülen en zijn beweging delen in dezelfde filosofische aanpak van wetenschap en onderwijs. De volgende uitspraken van Gülen zouden even goed kunnen komen van John Wesley, Jonathan Edwards of van welke jezuïet dan ook: “Het verstand verwaarlozen... zou eindigen in een gemeenschap van arme, volgzaam mystici. Het verwaarlozen van hart en geest, anderzijds, zou resulteren in een kil rationalisme zonder enige geestelijke diepgang... Slechts als verstand, geest en lichaam in harmonie zijn en de mens zich aangespoord weet om te handelen in het licht van de goddelijke boodschap, slechts dan kan hij een volledig wezen worden en ware menselijkheid bereiken.”

Vertaling: Marianne Vorthoren en Piet Reesink

Bibliografie:

Van de aangehaalde werken noemen we slechts enkele van de vele auteurs:

- M. Hakan Yavuz en John Esposito (red.), *Turkish Islam and the Secular State: The Gülen Movement*. Syracuse, New York: Syracuse University Press. Dit boek bevat een groot aantal artikelen waarnaar wordt verwezen in dit artikel.
- Fethullah Gülen (2004), *Toward a Global Civilization of Love and Tolerance*, New Jersey - *The Muslim World*, vol. 95, 2005
- Gülen, M. Fethullah) 2001, *A Comparative Approach to Islam and Democracy*, SAIS Review 21

Roemi en Gülen

Thomas Michel- P. Reesink

Roemi ofwel Mevlana, onze meester, is geliefd in Oost en West. Zijn dichterlijke verzen prijken in Turkije op de meest prozaïsche voorwerpen. Gülen citeert vaak deze universele mysticus. Wat betekent Mevlana voor Fethullah Gülen en waarom stelt hij Roemi als voorbeeld voor de moderne moslim?

Roemi: model van tolerantie en dialoog

In zijn boek *Naar een globale beschaving van liefde en tolerantie* beschrijft Gülen zichzelf en de dansende derwisch als een kompas. Eén voet staat in het centrum, de andere maakt een brede cirkel. De voet in het centrum staat voor het onwrikbare geloof in God, het middelpunt van het bestaan. De andere voet ‘beweegt in een ruime cirkel die alle gelovigen omvat’. De jhaad van geweld moet wijken voor de jhaad van het woord. Alleen een confrontatie van overtuiging past bij de islam. En hij noemt Roemi, Yunus Emre, Ahmed Yesevi en Said Nursi als figuren die vergeving en tolerantie het mooist hebben uitgedrukt.

Roemi: een groot heilige

In zijn boek *De Profeet Mohammed*, het oneindige licht, schrijft Gülen over de soefi meesters: “Zij zijn de belichaming van oprechtheid, goddelijke liefde en zuiverheid van intentie. Als zodanig zijn ze de krachtbron geworden achter de islamitische veroveringen en de islamisering van overwonnen landen en volken”.

Roemi, samen met voornoemde personen, is voor hem het ware gezicht van de islam zonder grofheid, wreed-

heid of fanatisme. Deze negatieve aspecten zijn bijkomstig en secundair en niet wezenlijk voor de islam. “Vrede, liefde, vergeving en tolerantie zijn fundamenteel. Als God belang hecht aan liefde, dan moeten we dit als een fundamenteel beginsel aanvaarden. Regels voor de gewapende strijd tegen schijnheiligen en ongelovigen zijn bijkomstig en worden gedicteerd door toevallige historische omstandigheden”. En hij citeert Roemi’s beroemde uitnodiging:

“Kom, kom bij ons, we zijn de mensen van liefde, aan God toegewijd,
Kom, kom binnen door de deur van liefde, kom bij ons, ga naast ons zitten,

Laten we met elkaar spreken in onze harten,

Laten we in het verborgene spreken zonder oren of ogen,

Laten we samen lachen zonder de lippen te bewegen of geluid te maken, laten we lachen als de rozen,

Aangezien we allen gelijk zijn, laten we elkaar roepen vanuit ons hart,

Taal of tong hebben we niet nodig”.

De manier om zo met elkaar om te gaan moet volgens Gülen weer herontdekt worden. “Wij zijn leden van een zelfde lichaam en dualiteit schendt onze eenheid”.

Vereniging met God

Het verlangen van de ziel om met God verenigd te worden, staat in het begin van Roemi's Mathnawi: "Luister naar het riet en zijn verhaal, dat een zang is over de scheiding..." De noten van de fluit zijn als menselijk gekreun. De rietfluit is van zijn bedding afgesneden. Zijn droevige klanken weerspiegelen het verlangen naar de bron waaruit hij voortkwam.

Zo verlangt ook de mens, ver weg van zijn oorsprong, om terug te gaan naar zijn bron. Yunus Emre gebruikte hiervoor het beeld van het steeds weer draaiend en krakend waterrad. Slechts degene die de eenheid met God heeft ervaren, kan spiritueel dronken zijn. Het klagen en kraken vertaalt de droefheid van de ziel over de afwezigheid van de Geliefde. Het is als een masker voor de stralende gezichten van hen die in Gods tuin zijn geweest. "Droefheid en vreugde, geweent en gelach zijn verschillende noten van dezelfde melodie". Maar deze afzondering is geen wereldvreemdheid: "Een wijs en verstandig mens bevindt zich liever op de bodem van de put, want de ziel vindt haar genot in de afzondering met God. De duisternis van de put is te verkiezen boven de donkerte die mensen veroorzaken. Men moet zich van andere mensen afzonderen, niet van God". Maar toen hij een ware meester had gevonden, verkoos hij het gezelschap van mensen boven afzondering. "Men draagt bont in de winter, niet in de lente".

Roemi: leraar van deugden

De eerste vereiste voor geestelijke vorderingen op het pad is berouw. Een tweede deugd die nodig is, is oprechtheid. "Oprechtheid is de vogels vleugel voor zijn gehoorzaamheidsdaden. Hoe kan men zonder vleugels vliegen naar het verblijf van voorspoed?" Gülen haalt hier twee overleveringen van de profeet aan: "Wees oprecht in je godsdienst. Een kleine daad van oprechtheid is genoeg". En: "Wees oprecht in je daden want God aanvaardt alleen wat men doet in oprechtheid". Een derde deugd die Roemi onderstreept is nederigheid. Hij ziet zichzelf als een eenvoudige dienaar van God.

Dienaar

Ik ben een dienaar geworden, een dienaar geworden, een dienaar geworden.

Ik heb gebogen en mezelf dubbel gevouwen om Jou te dienen.

Dienaars of slaven verheugen zich als ze vrij komen.

Ik daarentegen verheug me als ik dienaar word van Jou.

Gülen is zich bewust van het gevaar van geestelijke trots. Hij citeert Roemi: de hoveling moet niet onnodig de koning's aandacht trekken. "Als je je niet kunt bevrijden van de beperkingen van dit voorbijgaand leven, hoe kun je dan begrijpen wat de staties zijn van zelfverloochening, dronkenschap en expansie?". In zijn commentaar hierop zegt Gülen: "Het is onmogelijk voor degenen die gevangen zijn in het lichaam om zich bewust te wor-

den van spiritualiteit. We zouden die zielen moeten vragen die gebrand hebben en vele malen ‘geroosterd’ zijn in de liefde tot God, naar de pijn van een hart dat open is gekleefd en naar hun expansie en samentrekking. Expansie (bast) en samentrekking (qabd) van de ziel zijn staties, die Soefi meesters onderwijzen en die mensen op de weg naar heiligheid ervaren. Dit doet denken aan de duistere nacht van de ziel bij de christelijke mysticus Johannes van het Kruis.

Roemi

Gülen beroept zich vaak op Roemi, vooral in zijn boek *Key Concepts in the Practice of Sufism*. Als hij uitwijdt over armoede, citeert hij Roemi’s advies: “Armoede is wezenlijk, al het andere is slechts vorm. Armoede is een geneesmiddel en al het andere is de kwaal”.

In het kielzog van Roemi benadrukt Gülen het belang van zelfonderzoek, waarachtigheid en vertrouwen op God.

Om iets op zijn waarde te schatten en de juiste houding te kweken ten opzichte van wereldse goederen, zegt Roemi:

“Wat is de wereld?

Kleding noch zilver, kinderen noch vrouwen.

Als je wereldse bezittingen hebt in de naam van God -zei de Boodschapper van God-,

Hoe mooi is het bezit van een rechtvaardige.

Het water in de boot laat het zinken,

Maar het water onder de boot laat het drijven.”

De graankorrel

Om te laten zien wat geduld is, gebruikt Gülen Roemi’s parabel van de graankorrel.

“Wil de graankorrel de mens kunnen voeden, dan moet hij begraven worden in de boezem van de aarde, daar ontkiemen en groeien om naar buiten te komen. Hiervoor is een heftige strijd met de aarde nodig. Dan wordt hij gezaaid, gedorst en geplet in een molen. Daarna wordt hij gekneed, in de oven gebakken en uiteindelijk door tanden gekauwd, naar de maag gestuurd en verteerd”. Deze woorden doen een christen denken aan het evangelie van Johannes 12: 24: “Waarachtig, ik verzeker u: als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht.” In de parabel van Roemi staat de in de aarde begraven korrel voor het zich langzaam ontvouwen van natuurlijke processen. Bij Jezus is de graankorrel symbool van het zichzelf afsterven om weer te herrijzen voor de dienst aan anderen.

Conclusie

Men kan stellen dat Gülen als moderne moslim geleerde een voorstander is van tolerantie, liefde en universele vrede en een hernieuwde interpretatie geeft van Roemi’s inzichten. Gülen ziet zichzelf echter niet als een innovator, een vernieuwer, maar als een moslim geleerde die staat in de lijn

van 'liefhebbers' zoals Roemi, Yunus Emre, Ahmad Yassawi en Said Nursi. Dit is duidelijk merkbaar in de volgende ode van Gülen aan de liefde: "Wij zijn grootgebracht in een sfeer waarin de overwinningen van de liefde in onze ogen blinken en de roffels van liefde van de tromgeluiden in ons hart klinken. Ons hart bonst van opwinding als we de vlag van de liefde

zien. We zijn zo verweven met de liefde dat ons leven louter en alleen op liefde berust en we ons hieraan toewijden. Als we leven, leven we in liefde, en als we sterven, sterven we in liefde. Met elke adem voelen we de liefde in heel ons bestaan. Het is onze warmte in de kou en onze oase in de hitte".

Vertaling en samenvatting door P. Reesink van : Fethullah Gülen: *Following in the footsteps of Roemi*, Thomas Michel, in *Peaceful Coexistence*, p.183-191, Leeds Metropolitan University Press, 2007.

Het lied van het riet

Luister naar deze rietfluit hoe treurig zij zingt

Over afscheiding gaat haar klagelijk lied.

"Sinds ik werd ontworteld van de bedding van riet

Blijven starende ogen huilen bij mijn klacht.

Had ik maar een borst om aan te huilen

Om de pijn van mijn klachtlied te delen.

Wie van zijn oorsprong is gescheiden

Verzucht altijd naar het moment van hereniging.

In welk gezelschap ook, ik huilde treurig samen

Met wie ik vriendschap sloot, bedroefden en gelukkigen.

Allen waren vriendelijk al naar hun aard,
Maar niemand probeerde mijn diep geheim te achterhalen.

De tonen van mijn klaaglied zingen het
Maar mensen kunnen het niet horen.

Ziel en lichaam zijn elkaar toch niet verborgen
Toch toont de ziel zich niet aan 't sterfelijk oog''.

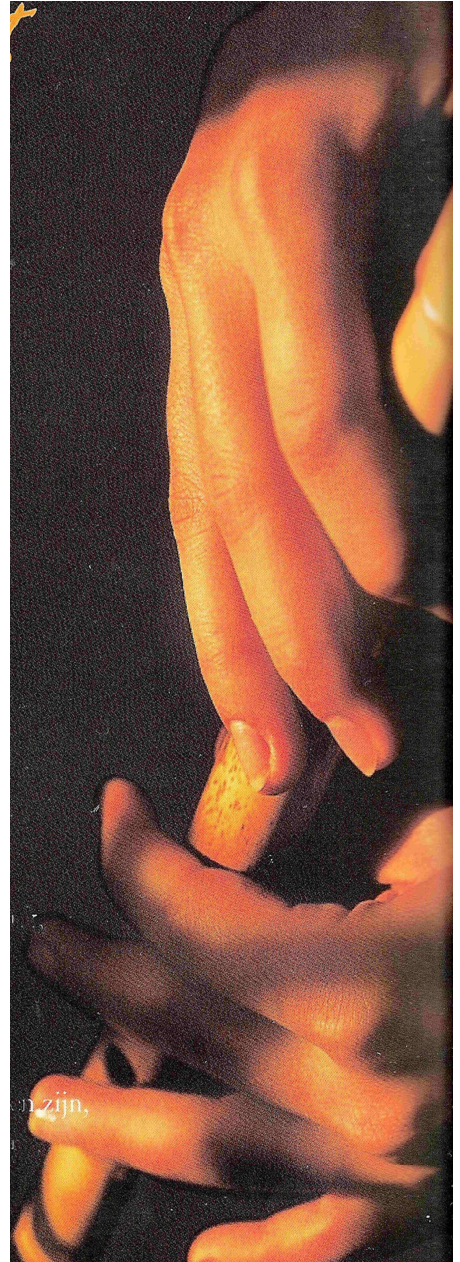
Niet warme lucht maar liefdesvuur schuilt in haar klagelij-
lijke klank

Te beklagen is de mens die niet van harte naar dit vuur
verlangt.

Het vuur der liefde doet de fluit welhaast ontbranden
Als vonk van liefde verrukkelijk fonkelend in wijn.

De rietfluit is de deelgenoot van wie afgescheiden zijn
van de Geliefde

Haar klagelijke toon verscheurt de sluiers die hun hart
omhulden.

Wie zag de rietfluit als verdrietig maar ook troost bij pijn?

Wie zag de rietfluit als een minnar en een ware vriend?

De rietfluit zingt van de weg, met bloed gekleurd,
Vertelt van de Geliefde voor wie Majnun³'s hart bloedde.

Alleen de zo razend verliefde heeft echt iets te zeggen,
Wie slechts verstandig spreekt, bereikt die hoogte niet.

Samenzijn kan niet meer als de dag begint te dagen,
De nachten dragen soms het heftig leed.

Dagen van pijnlijk verlangen zijn nu voorbij
Want Gij de Ware Ene blijft altijd.

Alleen de vis, geheel omringd met water, krijgt nog dorst naar meer
Maar de dagen zullen lengen voor wie de eenheid niet kent.

Het hevige verlangen van het riet naar het hogere
kunnen wij mensen wel begrijpen,
Tot wie dit niet begrijpt zeg ik één woord: Vaarwel

Masnavi, Vol 1-18 in het Engels vertaald door Hüseyin Bingül

³ Majnun is de jonge minnaar in het beroemde liefdesverhaal van Layla en Majnun van de Perzische dichter Nizami. 'Layla' is de nacht, het duister of de geheime liefde. 'Majnun' staat voor 'de minaar' die bij daglicht leeft ofwel op zijn verstand afgaat. In de volgende verzen wordt naar deze betekenissen verwezen.

Perspectieven voor de dialoog

Douglas Pratt

Inleiding

Hoewel felle, militante stemmen terrein lijken te winnen in de moslimwereld, zijn er ook sterke stemmen vanuit de islam die trachten de prioriteit van moslims voor vreedzame en harmonieuze relaties met de omringende wereld te verkondigen. Fethullah Gülen is zo'n stem. Het is duidelijk dat we leven in een tijd waarin 'het belang van dialoog tussen gelovigen voor het effectief nastreven van vrede' ongeëvenaard is. De dialoog van beschavingen, die in feite ook een dialoog van religies is, is meer dan ooit een noodzaak voor ons. In deze context is, zoals Fr Tom Michel heeft opgemerkt, Gülen naar voren getreden als een 'van de meest overtuigende en invloedrijke stemmen in de moslim gemeenschap', oproepend tot dialoog als een stap tot vrede. Hij biedt 'een manier om islamitische waarden te praktiseren temidden van de complexe eisen van moderne samenlevingen en om betrokken te zijn bij een voortdurende dialoog en samenwerking met mensen van andere religies'. En de door hem geïnspireerde gemeenschap staat voor 'werkelijk spirituele waarden zoals vergevingsgezindheid, innerlijke vrede, sociale harmonie, eerlijkheid en vertrouwen op God' als de basis voor vrede tussen gemeenschappen en interreligieuze dialoog. Hoewel hij soms een controversiële figuur is, heeft Gülen een aanzienlijke invloed gehad, en heeft dit nog steeds, op het denken en bewustzijn van moslims in de Turks-islamitische wereld en daarbuiten. Zoals Paul Weller heeft opgemerkt heeft de leer van Gülen 'zich in het bijzonder gericht op het stimuleren van de jongere generatie om een combinatie van intellectuele betrokkenheid en spirituele wijsheid na te streven en om uitdrukking te geven aan deze combinatie door concrete inspanningen in dienst van de mensheid'.

Educatie en dialoog

Zonder twijfel als 'een van de belangrijkste figuren in het definiëren van de hedendaagse wereldwijde islamitische beleving', draagt het werk van Gülen eraan bij om 'de aard van het islamitisch discours in de hedendaagse wereld opnieuw te definiëren'. Als dich-

ter, filosoof en onderwijzer heeft Gülen 'vele mensen in Turkije geïnspireerd om educatieve instituten op te zetten die moderne wetenschappen met ethiek en spiritualiteit combineren'. Gülen en de beweging die zijn naam draagt zijn in sommige kringen vooral bekend vanwege dergelijke

educatieve activiteiten. Het is juist deze nadruk op onderwijs die heeft geleid tot het bepleiten van interreligieus contact. Bovendien ‘stelt Gülen ... dat de primaire islamitische bronnen moslims aanbevelen om in dialoog te treden met andere geloven’. Hoe duidt Gülen nieuwe perspectieven en overgangen voor de hedendaagse islam in een wereld met een duidelijke religieuze pluraliteit? Maar eerst: wie is Fethullah Gülen en wat is zijn belang voor de interreligieuze dialoog?

Voorvechter van verzoening

Said Nursi was degene die de jonge Gülen bekend maakte met het idee van de duale goddelijke openbaring: de Koran (of Boek van God) en het Universum (of Boek van de Natuur) enerzijds, en anderzijds ook de noodzaak om ‘de spiritualiteit van het hart (tasawwuf) en de intellectuele redenering van het verstand’ met elkaar te verzoenen. Vanaf het begin van zijn eigen loopbaan in onderwijs en prediking trachtte Gülen ‘het belang van wederzijds begrip en tolerantie’ te onderstrepen en de noodzaak te benadrukken om ‘intellectuele verlichting in harmonie te brengen met wijze spiritualiteit en betrokken humanisme’. Gülen wil uitersten verzoenen: materiële en spirituele waarden; exacte wetenschappen en religie; de

ideologieën en filosofieën van Oost en West. De weg van de beschaving is die van democratische overtuiging, niet van dwang. Democratie is geen perfect systeem, maar het is het enige levensvatbare politieke systeem en proces dat past bij de moderne tijd: het doel is om ‘democratische instituties te verstevigen om een samenleving op te bouwen waarin individuele rechten en vrijheden gerespecteerd en beschermd worden’.

Man van dialoog

Gülen is een man met vele kanten. In de loop der jaren is hij ‘zich in toenemende mate gaan wijden aan het versterken van de dialoog tussen beschavingen en tussen religies’. Bovendien is het bevorderen van de dialoog bij hem ‘niet slechts reactief en pragmatisch, maar geworteld in zijn visie op de islam en de hedendaagse wereld’. Zo is hij een ware voorvechter van interreligieuze dialoog. Voor Gülen is ‘wat mensen gemeen hebben... veel meer dan wat hen van elkaar onderscheidt en wat hen verdeelt’; daarom is zijn benadering holistisch: innerlijke harmonie en vrede voor de mensheid ‘treedt alleen op wanneer de materiële en spirituele terreinen met elkaar verzoend worden’. Het behoort zelfs tot de essentie van het geloof om zaken bijeen te brengen, te verzoenen in plaats van ze te verdelen: ‘Religie

verzoent tegenpolen: religie-wetenschap, deze wereld-het hierna-maals, natuur-geopenbaarde boeken, materieel-spiritueel en geest-lichaam'. Ook in het licht van toenemend secularisme en wijdverbreid ongeloof (of verlies van religieus bewustzijn) gelooft Gülen dat de islamitisch-christelijke dialoog onmisbaar is.

Het ideale debat

In de context van menselijke intellectuele interactie is de meest voorkomende vorm van uitwisseling het debat. De context en het doel van het debat zullen echter zeer waarschijnlijk de toon en de parameters voor de interactie bepalen. In de politieke arena bijvoorbeeld is het debat sterk gericht op tegenstellingen, vaak met het oog op het kleineren van tegenstanders en tegelijkertijd bewegend dat het eigen beleid en optreden superieur is. Publieke debatten over sociale of religieuze onderwerpen kunnen net zo intens polemisch zijn en veroorzaken daarmee zeer vaak meer hitte dan licht.

Toch kan het debatteren over een onderwerp een gelegenheid bieden voor verlichting, zoals wanneer er hoffelijk – maar niet minder bewust en gericht – bewijsvoering naar voren wordt gebracht, perspectieven tegen het licht worden gehouden en aannames en argumentatie kritisch worden onder-

zoekt, dit alles om inzichten te verbreden en bronnen van kennis te verdiepen. Zoals Gülen heeft opgemerkt: 'Het debat zou niet ter wille van het ego moeten worden gevoerd, maar om de waarheid naar voren te laten komen'. In dit verband valt de kunst van het debat samen met de wens voor dialoog.

Definitie dialoog

Voor Gülen betekent dialoog 'het samenkomen van twee of meer mensen om bepaalde onderwerpen te bespreken, en daarmee het scheppen van een band tussen deze mensen. In dit opzicht kunnen we zeggen dat dialoog een activiteit is waarvan mensen de spil vormen'. Dialoog is zo geen verfijnd academisch streven; het is op zichzelf een praxis, een methodologie, een worsteling – zelfs een ijtihaad – in het streven naar vrede, harmonie en rechtvaardigheid. Gülen 'gebruikt interreligieuze samenwerking en dialoog om toekomstige botsingen en geweld tussen de aanhangers van religies te voorkomen. ... Hij gelooft dat interreligieuze samenwerking vandaag de dag geboden is. ... Hij beschouwt interreligieuze samenwerking als een plicht voor moslims om vrede en harmonie staande te houden.'

Dialoog vanuit de islam

Gülen heeft volkomen gelijk wanneer hij opmerkt dat een wens tot weder-

zijds begrip, toewijding aan rechtvaardigheid en prioriteit voor wederzijds respect, vereiste principes zijn bij het aangaan van interreligieuze dialoog. Gülen is van mening dat vandaag de opdracht om ‘de ware waarden van geloof over te brengen nog belangrijker is geworden dan voorheen’. Hij beschouwt interreligieuze betrekkingen zelfs als een uitkomst van de ‘noodzaak om de belangen te vergroten die we delen met andere mensen’. Zijn beweging, die tracht zijn lessen en visies binnen de islamitische wereld en daarbuiten over te brengen, is sterk geëngageerd aan de zaak van interreligieuze betrekkingen en dialoog. Wat zouden, in het licht van mijn algemene analyse van de paradigma’s en de dynamiek die doorwerken in interreligieuze relaties van moslims, het paradigmatische perspectief en de vooruitzichten kunnen zijn die zijn ingebed in het gedachtegoed van Fethullah Gülen? Lester Kurtz, die constateert dat voor Gülen ‘spirituele praktijk en moraliteit ... belangrijker zijn dan ritueel en dogmatisme’, noemt vier zuilen van dialoog – liefde, mededogen, tolerantie en vergevingsgezindheid – om de visie van Gülen te beschrijven. Het is juist dit perspectief dat ‘de weg plaveit voor dialoog met andere geloofstradities’ voor moslims. Mijn eigen benadering van Gülen verbreedt deze

analyse. Naar mijn mening kunnen we van Gülen zeven elementen afleiden voor een mogelijk hedendaags islamitisch paradigma voor interreligieuze relaties en dialoog.

1 Primaire en secundaire waarden

Gesteld kan worden dat liefde een van de voornaamste woorden is in Gülen's vocabulaire van de dialoog. Liefde, zo zegt hij, 'bestaat in iedereen als een zaadje. Dit zaadje ontkiemt onder gunstige omstandigheden en, groeiend als een boom, bloeit het op tot een bloem en wordt uiteindelijk rijp, als een vrucht, om het begin met het einde te verenigen'. Het is zeker helder dat voor Gülen primaire waarden zo-

als ‘vrede, liefde, vergevingsgezindheid en tolerantie fundamenteën van de islam zijn’, terwijl waarden zoals jahaad gezien worden als secundaire zaken. Het onderscheiden en in juiste verhouding zien van deze categorieën van primaire en secundaire waarden is cruciaal, omdat, zoals Gülen verzekert, ‘Het er niet in slagen om een goede balans aan te brengen tussen wat primair en wat secundair is, ertoe leidt dat anderen concluderen dat de islam kwaadwilligheid en haat in de ziel voorstaat, terwijl echte moslims vol zijn van liefde en genegenheid voor de gehele schepping’.

2 **Intentionaliteit**

Intentionaliteit is eveneens een belangrijk element van het islamitisch gedachtengoed en een sleutel tot het perspectief van Gülen: ‘In iedere taak die wordt ondernomen zou er een zekere betekenis, oprechtheid moeten worden nagestreefd, en rede en goed beoordelingsvermogen zouden prioriteit moeten krijgen’. Gülen merkt op dat ‘de profeet van God zei: “Daden worden beoordeeld naar hun intenties” en hij benadrukte dat de intentie van de gelovige belangrijker is dan de daad zelf’. Intentionaliteit wordt vanzelfsprekend toegepast op het terrein van de interreligieuze betrekkingen. Constateerend dat ‘de Koran mensen oproept om de eerdere profeten en

hun boeken te aanvaarden’ beweert Gülen verder dat ‘zo’n voorwaarde helemaal aan het begin van de Koran erg belangrijk lijkt ...wanneer het gaat om het starten van een dialoog met volgelingen van andere religies.’

3 **Tolerantie: een inherent element**

Gülen betoogt: ‘De maatschappij moet tolerantie verdedigen. Als we voor niets anders de jahaad zouden verkondigen, zouden we het wel voor tolerantie moeten doen’. Tolerantie is, goed begrepen, inherent aan dialoog. Immers, naast dat hem ‘tolerantie was opgedragen en om dialoog te gebruiken als basis bij het uitoefenen van zijn plichten’, werd Mohammed [v.z.m.h.] geleid tot gemeenschappelijke zaken met de mensen van het boek (joden en christenen), zoals de heilige Koran getuigt (3:64): ‘O mensen van het boek, kom tot een woord waarin wij met elkaar overeenstemmen: dat wij niemand dan God aanbidden; dat wij geen partners aan Hem toekennen; dat wij niet sommigen uit ons midden tot heren maken buiten God’. Tolerantie – samen met vergevingsgezindheid – is een waarde die zodanig door de Koran heen wordt voorgeschreven dat Gülen in de hedendaagse context van vandaag de dag zeer duidelijk is: moslims behoren zich ‘met tolerantie en verdraagzaamheid te gedragen’ in de interreligieuze

arena. In zijn kritiek op sommige neigingen van moslims stelt hij dat ‘de aanpak van degenen die handelen met vijandschap en haat, die ieder ander met woede bezien en die anderen zwart maken als ongelovigen, niet islamitisch is, want de islam is een religie van liefde en tolerantie’. Toch is Gülen over het geheel genomen positief: ‘We zijn tolerantie aan het herontdekken, iets dat inherent is aan de geest van de islam en dat aan ons is uitgelegd in de Koran en door de profeet Mohammed [v.z.m.h.]’.

Uiteraard moet tolerantie niet gelijk worden gesteld met een houding van ‘passief gedogen’ van datgene waar we liever niets mee te maken zouden hebben. Dat is vaak het gebrekkige perspectief dat we in onze samenlevingen vinden – wat beter ‘louter tolerantie’ genoemd zou kunnen worden. De tolerantie waar Gülen naar verwijst, is daarentegen veel actiever en intentioneler, omdat het te maken heeft met een onderliggend doel van dialogische betrekkingen: het koesteren van die vrede en harmonie waaraan de Koran refereert en waar de islam voor staat: ‘vrede is beter’ (4:128). Gülen stelt dat ‘moslims niets zullen verliezen door dialoog, liefde en tolerantie te betrachten’, en dat er juist vele verzen in de Koran zijn die deze waarden prijzen.

4 Dialoog: een uitdrukking van goddelijk geïnspireerde liefde

We kunnen stellen dat Gülen interreligieuze dialoog beschouwt als een uitdrukking van een goddelijk geïnspireerde liefde, omdat de primaire theologische waarheid die alle mensen van het boek bindt – joden, christenen en moslims in het bijzonder – het geloof in God de Schepper is. Het scheppen is geen willekeurige daad, maar een daad van intentionele liefde van de Schepper voor het schepsel. Zoals Gülen zegt, ‘Liefde is de reden voor het bestaan en de essentie ervan en het is de sterkste band die schepselen bindt. Alles in het universum is het werk van God’. Liefde blijkt uit concrete handelingen en op het niveau van relaties tussen gemeenschappen en religies wordt liefde uitgedrukt in termen van dialogische betrekkingen: zo ‘is dialoog de werkelijke remedie voor terreur, chaos en intolerantie’. Gülen is zelf kort maar krachtig: ‘degenen die trachten om de gelukkige wereld van de toekomst te bouwen op funderingen van spirituele en morele waarden zouden eerst tot het altaar van geloof moeten komen, dan stijgen tot de kansel van liefde en pas dan hun boodschap van geloof en liefde moeten prediken aan anderen’.

De complementariteit van tolerantie en liefde als niet alleen menselijke

waarden maar in werkelijkheid indicatoren van primaire waarden waarmee de Schepper de schepping bezielt, onderstreept een essentiële eenheid van het menselijk bestaan die op zichzelf aangeeft dat dialoog de goede en gepaste manier van interactie is. ‘Ook als we het over sommige zaken niet eens zijn’, zegt Gülen, ‘we leven allemaal in deze wereld en zijn passagiers op hetzelfde schip. In dit opzicht zijn er vele gemeenschappelijke punten die kunnen worden besproken en gedeeld met mensen uit alle lagen van de samenleving’.

5 Verzoening: de essentie van religie

Het motief van religie als kracht voor en van verzoening is erg sterk bij F. Gülen. Liefde, mededogen, tolerantie en vergevingsgezindheid behoren zeker tot het hart van alle religies. Het behoort dus tot de aard van religie om waarden en deugden te bevorderen die verzoening teweeg brengen. Specifiek voor de islam schrijft de Koran zelf verzoening voor met de bredere religieuze context van de mensen van het boek, een visie die Gülen direct van soera Al-Baqara afleidt. Allah raadt het twisten met elkaar af; daarentegen wordt de verzoenende interactie van het dialogisch debat aangemoedigd. In het bijzonder merkt Gülen op dat er ‘vele gemeenschappelijke punten voor dialoog zijn onder vrome moslims,

christenen en joden’. Het gebod tot dialoog is dan ook sterk, en dit moet gevoerd worden in een context waarin ‘voorrang wordt gegeven aan gemeenschappelijke punten, waarvan er veel meer zijn dan polemische’.

6 Hermeneutische autoriteit voor dialoog

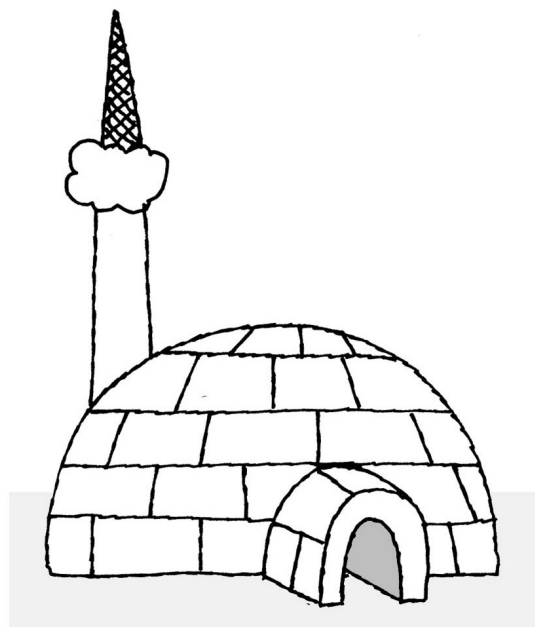
Gülen erkent de noodzaak om de Koran op zorgvuldige en intelligente wijze te lezen wanneer het bijvoorbeeld gaat om het onderwerp van specifieke relaties met joden en christenen. Sommige uitdrukkingen in de Koran ten aanzien van christendom en jodendom zijn zeker erg scherp en nogal negatief, zelfs vijandig in sommige gevallen. In het beste geval lijkt de openbaring in zekere mate paradoxaal te zijn. Maar zo’n paradox kan het gevolg zijn van het uit de context halen van zaken, of althans het niet voldoende in aanmerking nemen van de context. Zo is het aan de ene kant zo dat ‘verzen die de joden en de christenen veroordelen en berispen gaan over sommige joden en christenen die dan wel in de tijd van de profeet Mohammed leefden of van hun eigen profeten’, in plaats van over alle joden en christenen in alle tijden; of ze gaan aan de andere kant over ‘koppige ongelovigen die tijdens het leven van de profeet leefden en vasthielden aan hun ongelooft’ die toevallig joden of chris-

tenen waren. Dergelijke verzen mogen niet vertaald worden als verwijzende naar alle joden en christenen sindsdien, want het was nooit het joodse of christelijke geloof en het geloven op zich dat werd bekritiseerd, maar de aanwezigheid van ongelof – joden en christenen die hun eigen erfgoed negeerden waardoor zij, samen met moslims, geloven in de ene God. Zoals Gülen zelf opmerkt waren niet christendom of jodendom het onderwerp van veroordeling maar ‘stelt de Koran verkeerd gedrag, onjuiste gedachtes en verzet tegen de waarheid, het scheppen van vijandschap en niet aan te bevelen eigenschappen aan de kaak’. In plaats van dit als tegen de dialoog te rekenen, blijkt een zorgvuldige en correcte, contextuele manier van lezen van de Koran door Gülen te worden voorgestaan. Zo kan een heuse interpretatieve moslim autoriteit voor dialoog worden bespeurd.

7 Ijtihad: de strijd voor dialoog

Het laatste element in een mogelijk islamitisch paradigma voor interreligieuze dialoog en relaties heeft te maken met het begrip ijtihad in de betekenis van een heuse intellectuele en spirituele strijd. Ihsan Yılmaz stelt dat ‘Gülen gelooft dat er een behoefte is aan idjtihad in onze tijd. Hij zegt dat hij de geleerden van het verleden respecteert maar ook gelooft dat idjtihad

noodzakelijk is: het bevroren van de ijtihad zou betekenen dat de islam wordt bevroren en gevangen zou wor-

...bevroren islam

den gehouden in een bepaalde tijd en ruimte. Hij stelt dat de islam een dynamische en universele religie is die iedere tijd en ruimte dekt en zichzelf vernieuwt in situaties van het echte leven; het is anders in de ene context dan in de andere en de ijtihad is een belangrijk instrument om dit mogelijk te maken’. De worsteling om een leven te leiden van waarachtig geloof, de weg te volgen van vreedevolle overgave aan God, heeft Gülen gebracht tot betekenisvolle terreinen van sociale en educatieve actie, waarvan het bevorderen van de interreligieuze dialoog en interreligieuze relaties niet de minste is. Zo’n dialoog maakt een wezenlijk deel uit van de agenda van

de Gülen beweging omdat Gülen de inspanning om als een goed en oprecht moslim te leven naast de opdracht om zich te verhouden tot de religieuze nabuur heeft geplaatst. Dit is in contrast met vormen van ijtihaad uit andere delen van de islamitische wereld die resulteren in het verkondigen van jihaad tegen de religieuze ander. Zodoende kan Lester Kurtz bijvoorbeeld spreken van Gülen's 'paradoxe fusie... van intense toewijding aan het geloof met tolerantie', resulterend 'in een paradigma voor islamitische dialoog'. De essentie van Gülen's paradigma is niets minder dan de toepassing van ijtihaad op de vraag en uitdaging van interreligieuze relaties door moslims. Zodoende zijn 'tolerantie voor anderen en oprechte interreligieuze dialoog niet eenvoudigweg een mooi ideaal dat vervuld zal worden in een toekomstig paradijs, maar ... de kern van wat het betekent om moslim te zijn in het hier en nu'. Sterker nog, Gülen betoogt dat dialoog wordt verlangd vanuit de aard van religie zelf.

Conclusie

Yılmaz merkt op dat 'Gülen een breed publiek heeft gevonden voor zijn ideeën, die door sommige geleerden als hervormend worden beschreven'; interessant genoeg is de crux van die hervorming dat door ijtihaad te beoefenen zonder het dat etiket te geven,

Gülen islamitische inzichten opnieuw interpreteert in overeenstemming met de huidige tijd en een nieuw discours voor moslims ontwikkelt'. Vandaag de dag gaat Gülen 'door met het praktiseren van de theologie van dialoog, omdat hij gelooft dat zijn opvattingen stevig gebaseerd zijn op de principes van de islam'. Het relatief terloops bestuderen van enkele representatieve werken van Gülen levert elementen op voor een paradigmatisch perspectief dat nieuwe mogelijkheden duidt voor interpretaties door moslims van en ontvankelijkheid voor interreligieuze relaties en dialoog. Wanneer deze waarden, gedragspatronen en perspectieven voor dialoog niet gerealiseerd worden, is de uitkomst vrij droef. Gülen zelf betoogt: 'Het huidige, verwrongen beeld van de islam dat is ontstaan door het misbruik van zowel moslims als niet-moslims voor hun eigen doeleinden jaagt zowel moslims als niet-moslims angst aan'. In werkelijkheid maakt de roep om dialoog deel uit van het hart van de islam. Net als vrede; 'oorlog en conflict behoren als misstanden onder controle te worden gebracht' waarbij veiligheid en wereldwijde harmonie het onderliggende goddelijk gewenste doel zijn.

In dialoog met Gülen worden zowel moslims als niet-moslims geleid 'voorbij vooringenomenheid, achter-

docht en halve waarheden zodat ze tot inzicht kunnen komen waar de islam werkelijk voor staat' en kunnen zien dat 'tolerantie, liefde en mededogen echt islamitische waarden zijn die moslims verplicht zijn in de moderne wereld in te brengen'. De oproep van de islam is een oproep tot dialoog.

Gülen biedt moslims zeker 'een manier om islamitische waarden te prak-

tiseren te midden van de complexe vragen van moderne samenlevingen en om betrokken te zijn bij voortdurende dialoog en samenwerking met mensen van andere religies'. Dialoog met Gülen en de beweging die zijn naam draagt is een weg waarop de niet-moslim samen met moslims kan optrekken in de grote reis van de dialogische queeste.

* Dit artikel bestaat uit excerpten van 'Islamic Prospects for Interreligious Dialogue: The Contribution of Fethullah Gülen', door prof. Pratt gepresenteerd tijdens de conferentie 'Muslim world in transition: Contributions of the Gülen movement', 25-27 oktober 2007 te Londen. Selectie en vertaling door: M.H. Vorthoren.

Bibliografie

Emre Çelik, *Advocate of Dialogue: Fethullah Gülen*. Paper presented to the Annual Conference of the AASR, July 2003.

F. Gülen, *The Necessity of Interfaith Dialogue*, The Fountain, July-September, 2000.

F. Gülen, *Dialogue with the People of the Book* (<http://en.fGülen.com/content/view/1812/33/>).

F. Gülen, *The Two Roses of the Emerald Hills: Tolerance and Dialogue*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1806/33/>). F. Gülen, *Dialogue in the Muhammadan Spirit and Meaning* (<http://en.fGülen.com/content/view/1811/33/>).

F. Gülen, *Toward a Global Civilization of Love and Tolerance*, Somerset, NJ: The Light, Inc., 2004.

F. Gülen, *Pearls of Wisdom*, Somerset, NJ: The Light, Inc., 2005, 21.

F. Gülen, *Islam – A Religion of Tolerance* (<http://en.fGülen.com/content/view/1808/33/>).

F. Gülen, *Sports and the Process of Dialogue* (<http://en.fGülen.com/content/view/1813/33/>).

F. Gülen, *Tolerance and Dialogue in the Qur'an and the Sunna*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1810/33/>).

F. Gülen, *Tolerance and Dialogue in the Perspective of the Qur'an and Sunna*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1340/13/>).

F. Gülen, *Making the Atmosphere of Tolerance Permanent*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1801/33/>).

F. Gülen in Ali Ünal & Alphonse Williams, eds., *Advocate of Dialogue*, Fairfax, Virginia: The Fountain, 2000, 107.

F. Gülen, *Tolerance in the Life of the Individual and Society*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1800/33/>).

F. Gülen, *Love, Compassion, Tolerance and Forgiving: The Pillars of Dialogue*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1339/13/>).

F. Gülen, *Dialogue with the People of the Book (Jews and Christians)*

(<http://en.fGülen.com/content/view/1341/13/>).

F. Gülen, *Dialogue Is a Must* (<http://en.fGülen.com/content/view/1336/13/>). F. Gülen, *Jews and Christians in the Qur'an* (<http://en.fGülen.com/content/view/1342/13/>).

- F. Gülen, *Islam's Ecumenical Call for Dialogue* (<http://en.fGülen.com/content/view/1337/13/>).
- F. Gülen, *How to Interact with Followers of Other Religions* (<http://en.fGülen.com/content/view/1338/13/>).
- Robert A. Hunt & Yüksel A. Aslandoğan, *Muslim Citizens of the Globalized World: Contributions of the Gülen Movement*, Somerset, NJ: The Light, Inc., & IID Press, 2006.
- Lester R. Kurtz, 'Gülen's Paradox: *Combining Commitment and Tolerance*, in: *The Muslim World*, Vol 95, July 2005.
- Tom Michel, SJ., *Two Frontrunners for Peace: John Paul II and Fethullah Gülen* (<http://en.fGülen.com/content/view/1944/13/>).
- Zeki Saritoprak, *An Islamic Approach to Peace and Nonviolence: A Turkish experience*, *The Muslim World*, Vol 95, July 2005, 423.
- M. Hakan Yavuz and John L. Esposito, eds., *Turkish Islam and the Secular State: The Gülen Movement*, Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2003.
- Ihsan Yilmaz, *Muslim Laws, Politics and Society in Modern Nation States: Dynamic Legal Pluralisms in England, Turkey and Pakistan*, Aldershot: Ashgate, 2005.
- Ihsan Yilmaz, *Inter-Madhab Surfing, Neo-Ijtihad, and Faith-Based Movement Leaders* in Peri Bearman, Rudolph Peters and Frank E. Vogel, eds, *The Islamic School of Law: Evolution, Devolution and Progress*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2005."

Stichting Islam en Dialoog: door Gülen geïnspireerd

Ü. Taş

Geschiedenis

In de jaren '90 nodigen verschillende kerkelijke instellingen sommige islamitische studenten van Turkse origine regelmatig uit om te praten over de islam en moslims. Uit deze gesprekken blijkt onder andere dat er een gebrek is aan communicatie met moslims, terwijl er veel vragen zijn. Er zijn alleen incidentele contacten met moskeebesturen of imams, vaak op initiatief van de kerken. Er is behoefte aan een structurele dialoog en samenwerking die ook door moslims wordt gedragen.

Deze studenten, die met elkaar gemeen hebben dat zij zich geïnspireerd weten door de Turkse geleerde

Muhammed Fethullah Gülen, constateren dat geen van de bestaande islamitische organisaties de interreligieuze dialoog tot haar doelstellingen rekent. In 1998 richten zij daarom een stichting op: Islam en Dialoog, een landelijke organisatie van vrijwilligers met een regionale vertegenwoordiging.

Doelstellingen

De stichting beoogt moslims in dialoog te laten treden met andere religieuze en levensbeschouwelijke groepen om de gemeenschappelijke zaken te benadrukken maar ook de verschillen in openheid, met respect en zonder veroordeling te bespreken. Met haar inbreng wil de stichting bijdragen aan

de sociale cohesie in Nederland. Met de verharding, die door verschillende aanslagen en de hierop volgende politieke ontwikkelingen duidelijker is geworden, is een constructieve dialoog met name vanuit moslimzijde de afgelopen jaren alleen nog maar harder nodig gebleken.

Principes

Voor de verwezenlijking van een vruchtbare dialoog hebben de oprichters van de stichting voor zichzelf enkele principes geformuleerd die zij belangrijk vinden.

Oprechtheid

Er zijn problemen die ons allemaal aangaan en die wij samen willen aanpakken. Daarbij is geen ruimte voor dubbele agenda's. Wat wij in de dialoog met andersgezinden bespreken, is in overeenstemming met wat wij in onze eigen gemeenschap bespreken.

Openheid

Er zijn geen taboes in de dialoog. Alles wat relevant is kan besproken worden, mits wij elkaar met respect en zonder bijbedoelingen behandelen.

Bescheidenheid

Wij zijn allemaal Gods schepselen en in die zin geen haar meer waard dan de ander. Wij hebben allemaal onze bronnen en aanwijzingen, maar niet de waarheid in pacht. Wij beschikken niet over alle kennis, noch over ons-

zelf, noch over de ander. Dit noopt tot bescheidenheid.

Interesse

Zonder wederzijds geïnteresseerd te zijn in wat de ander beweegt wordt de dialoog een monoloog.

Empathie

Hiermee krijgt de dialoog een extra dimensie. Zonder empathie kun je mensen onbedoeld en onbewust kwetsen.

Continuïteit

Zolang de mensheid bestaat, zal de noodzaak voor dialoog bestaan. De bijdrage van de dialoog aan het gevoel van verbondenheid in de samenleving is ook afhankelijk van deze continuïteit.

Activiteiten

Sinds haar oprichting heeft de stichting Islam en Dialoog verschillende activiteiten ontplooid over een breed spectrum, variërend van kleine gesprekskringen in specifieke groepen tot symposia met een academisch ge-

halte. Een groot deel van hiervan verricht zij in samenwerking met andere organisaties. Enkele voorbeelden van deze activiteiten zijn:

Gespreksgroepen van bijv. christenen en moslimvrouwen of joodse en moslimvrouwen. In verschillende steden ontmoeten vrouwen en mannen elkaar regelmatig en bespreken gemeenschappelijkheden, vooroordelen en wat hen beweegt. Een impressie van een jaar gesprekken tussen joodse en moslimvrouwen is uitgebracht in de brochure ‘Hoezo verschillend?’.

In de voetsporen van Abraham: Een symposium waarvan in 2007 de vierde editie is georganiseerd in samenwerking met de Radboud Universiteit en de Folkertsma Stichting. Ook hiervan is na de eerste twee jaar een – gelijknamige - publicatie verschenen.

Jongerenweekend

Naar aanleiding van het Abraham-symposium en georganiseerd in samenwerking met diverse partners biedt dit programma joodse, christelijke en islamitische jongeren de mogelijkheid om kennis te maken met de achtergronden en de praktijk van elkaars tradities.

Ramadantenten

Ieder jaar zet de stichting op verschillende pleinen in Nederland grote tenten op waar zij mensen uitnodigt om

aan de iftaarmaaltijd deel te nemen en in gesprek te gaan met moslims.

Toekomst

Bijna tien jaar na de oprichting heeft de stichting Islam en Dialoog zich inmiddels als dialoogpartner gevestigd voor veel kerkelijke en levensbeschouwelijke organisaties. Er zijn veel programma's ontstaan die een zekere continuïteit hebben gekregen. Hoewel de stichting ook met andere moslim groepen de dialoog onderhoudt, heeft zij met name een breed draagvlak in dat deel van de Turks-islamitische gemeenschap dat bekend is met het werk van Gülen.

Er zijn nog genoeg uitdagingen: Behalve verdere professionalisering wil de stichting het aantal vrijwilligers vergroten en meer moslims van niet-Turkse oorsprong bereiken. Ook wil ze naast de dialoog, het samen spreken, meer nadruk leggen op 'de dia-praxis', het samen handelen. De medewerkers van de stichting zullen zich, samen met hun partners in de

dialoog, ook de komende jaren hier- voor blijven inzetten.

Meer informatie over de achtergronden en activiteiten van Islam en Dialoog kunt u vinden op www.islamendialoog.nl

Boeken

Spannende romans met vleugje islam

Michel Benoît, *The thirteenth apostle*.
Richmond: Alma Books, 2007, 360
blz. € 14.99

Sinds een twintig jaar is er een genre reli-detectives ontstaan, dat kennelijk nog steeds aan populariteit wint.

Eco's bestseller *De naam van de roos* uit 1984 speelde zich af in de mysterieuze sfeer van kerkelijke leiders die de eigenlijke leer geheim wilden houden voor het gewone volk en desnoods met moorden hun gezag wilden vasthouden. Dan Brown zag wereldwijd 50 miljoen exemplaren verkocht van zijn *Da Vinci Code*, geschreven volgens dit procédé. Er zijn talloze navolgers geweest. Een van de meer succesvolle (wat de marketing betreft dan) is de recente (2006) van de Fransman Michel Benoît, waarvoor zijn regering zelfs een vertaalsubsidie gaf. Het boek suggereert dat een geheim Pius V genootschap in het Vaticaan weet heeft van de boodschap van een dertiende apostel van Jezus. Die zou niet uit Galilea komen, als de anderen, maar uit de hogere kringen van

Jeruzalem. Hij zou de gastheer bij het laatste avondmaal van Jezus zijn geweest en auteur van een deel van het Johannes-evangelie, namelijk die delen waarin ook andere vooraanstaande Joden voorkwamen als Nicodemus, Jozef van Arimatea en Lazarus. Hij zou een echte monotheïstische Jood gebleven zijn. Anders dan de Jezusleerlingen Petrus en Jakobus en ook anders dan Paulus, die allemaal Jezus als Zoon Gods en God erkenden, bleef hij Jezus zien als een belangrijk joods profeet. Jezus zou niet voor niets de Nazoreeër geheten hebben, want dat is ook de naam van de groep van Jezusvolgelingen die geheel trouw bleven aan het jodendom in de eerste eeuwen. Bovendien is dat ook de naam van de Jezusvolgelingen zoals die in de Koran gebruikt is. Mohammed was in zijn eerste jaren als profeet eigenlijk een trouwe volgeling van de echte Jezus, maar werd in zijn latere leven politiker en gewelddadiger en zodoende toch weer geen echte opvolger. "Mohammed moet de Nazoreeërs

in Mekka gekend hebben, waarnaar ze gevlucht waren toen ze uit Jordanië waren verdreven. Hij was tot hun leer aangetrokken en werd bijna een van hen. Maar toen hij naar Medina vluchtte werd hij een leider van een militie. De basisleer van de dertiende apostel, dat Jezus geen zoon van God was, vinden we in de islam terug. Het hele boek staat overigens vol met allerlei onmogelijke wendingen, zoals een Egyptische geheim agent Muchtar en een Mossad, Joodse agent, die dan weer samenwerken met een kardinaal

om dissidente katholieke priesters uit de weg te ruimen, dan weer hun eigen agenda hebben. Al met al een boek voor de liefhebbers van het genre, ook al zou het een eeuw geleden zeker op de Index van voor katholieken verboden boeken terecht zijn gekomen, omdat er een grote haat tegen de leiding van de katholieke kerk uit spreekt. Maar het boek is ook wel een teken hoe zelfs in dit soort teksten de islam als religie mee begint te spelen.-
Karel Steenbrink

Moslims van her en der

Erkenning moskeeën in Vlaanderen

Sinds de zogenaamde Lambermont akkoorden in 2001 zijn in België de Gewesten bevoegd voor de erkenning van de erediensten. Dit gebruik om de erediensten te erkennen in hun relaties tot de Belgische Staat is een erfenis die dateert sinds de Belgische onafhankelijkheid naar Oostenrijks Habsburgs voorbeeld. In 2005 kwam er in het Vlaams Gewest een nieuwe regelgeving over de erkenning van de geloofsgemeenschappen tot stand.

Op 23 december 2007 heeft Vlaanderen de eerste zes moskeeën erkend bij monde van minister van inburgering Marino Keulen. Dit gebeurde gelijk

tijdig met de erkenning van negen protestantse gemeenten. Door de inburgering kunnen de moskeeën zoals de kerken en synagogen subsidies krijgen en kunnen hun imams, zoals priesters en voorgangers, een loon krijgen van de overheid. De meerderheid van de huidige 167 moskeeën diende een erkenningsdossier in bij de Moslimexecutieve. Deze adviseerde dertig moskeeën positief voor administratieve en technische criteria. Zes moskeeën zien uiteindelijk hun aanvraag gehonoreerd. Eerder in 2007 erkende de Waalse overheid reeds 43 moskeeën. Het Brussels hoofdstedelijk gewest erkende eveneens in 2007 reeds 9 van de 77 Brusselse moskee-

en. In Wallonië en Brussel waren de erkenningscriteria minder streng als in het Vlaams Gewest.

Eisen voor erkenning

Daar waren de voorwaarden louter van technisch administratieve aard. Het kleine aantal erkende moskeeën in Vlaanderen heeft te maken met de strenge erkenningsvoorwaarden. Vlaanderen hanteert daarbij zeven criteria:

1. de volledigheid van het aanvraagdossier; 2. de financiële leefbaarheid van de geloofsgemeenschap; 3. de maatschappelijke relevantie ervan; 4. de concrete toepassing van de wetgeving inzake het gebruik van talen in bestuurszaken; 5. de verbintenis om te voldoen aan de inburgeringsplicht door de huidige en toekomstige bedienaars; 6. de verbintenis om de organisatie en werking van de geloofsgemeenschap vrij te houden van individuen die handelen in strijd met de Belgische Grondwet en het Mensenrechtenverdrag; 7. de verbintenis om geen medewerking te verlenen aan bepaalde activiteiten en individuen of verenigingen, die handelen of oproepen te handelen in strijd met de Grondwet of het Mensenrechtenverdragen, te weren uit de lokalen.

Deze criteria gelden voor alle erkende godsdiensten in België.

Aantallen

Wat het aantal erkenningen betreft zie hier enkele cijfers vergelijkenderwijs. In België zijn thans 1814 RK-parochies erkend, 7 Anglicaanse parochies, 30 protestantse kerkgemeenten, 10 orthodoxe parochies, 5 joodse parochies.

Een bijkomende redenering waarom ‘slechts’ zes moskeeën erkend zijn is het feit dat er op dit ogenblik niet voldoende geld is voor de betaling ervan, zei een woordvoerder van minister. Keulen. Commentatoren van het Vlaams Minderhedencentrum verklaarden dat het lage aantal van erkenning mogelijkheid biedt tot geleidelijkheid: zo kan men zich verder voorbereiden op de toekomst voor wat betreft betoelaging in bouw en onderhoud.

Gevolgen van erkenning

Vanaf hun erkenning kunnen de erkende moskeegemeenschappen behalve voor subsidie bij de Vlaamse overheid ook nu bij de federale overheid aankloppen voor de betaling van hun imams – een nationale bevoegdheid – en bij de provincies voor de subsidiëring van hun werking. De VZW Baab die de moskeeën hielp bij het indienen van hun erkenningsdossiers zei in een commentaar dat de erkenning een be-

langrijke stap is omdat zij de ademruimte geeft aan de moskeeën om zich nu te concentreren op hun kerntaken. Zij hoeven nu geen gelden meer in te zamelen, maar kunnen hun gebedsdiensten verzorgen, hun sociale functie in de wijken en dorpen opnemen en ontmoetingskansen bieden voor hun eigen gelovigen en voor hun contacten met de andersgelovigen, hun eigen gelovigen gidsen, lessen Nederlands geven en de kloof met de buitenwereld verkleinen. - Simon Lambregts.

De Executieve: blijvende hernieuwingen.

We hebben in Begrip reeds meermaals bericht over de moslim Executieve van België die bij koninklijk besluit van 4 mei 1999 is ontstaan na verkiezingen in de Belgische moslimgemeenschappen in 1998.

Na spanningen tijdens dat mandaat werd bij koninklijk besluit van 18 juli 2003 een voorlopige Executieve aangesteld, die een mandaat kreeg tot en met 31 mei 2004. Deze zou de toekomstige verkiezingen voorbereiden met het oog op de hernieuwing van de representatieve organen van de islamitische eredienst.

Aanloop en verkiezingen

Meer dan een jaar werd onderhandeld zonder een consensus te bereiken over

die toekomstige verkiezingen. Vervolgens nam het parlement het initiatief met het stemmen van een wet op 20 juli 2004 die voorzag in de organisatie van algemene verkiezingen. Deze zouden in handen komen van een onafhankelijke commissie van twee magistraten en twee leden van de moslimgemeenschap.

Deze verkiezingen vonden plaats op 20 maart 2005. Op 26 april 2005 werd een Algemene Vergadering van de Moslims van België samengesteld van 68 personen, op basis van het resultaat van deze verkiezingen. Deze Algemene vergadering deed het 'beheer van het tijdelijke' (temporalia) van de Islamitische Eredienst in afwachting van de installatie van de vernieuwde Moslimexecutieve. Op 2 oktober 2005 koos de Algemene Vergadering zeventien leden als titularis voor een mandaat van de Moslimexecutieve.

Tweetalig

De Algemene Vergadering stemde bij die gelegenheid ook een resolutie om rekening te houden met de federale dimensie van de Moslimgemeenschap in België. Alzo bestaat de Moslimexecutieve sinds 2 oktober 2005 uit een Nederlandstalig en Franstalig college. Elk college wordt voorgezeten door een vicevoorzitter. De voorzitter van de Executieve zelf staat in voor de cohesie van de beslissingen die geno-

men worden in naam van de E.M.B., de Executieve van de Moslims van België.

Voorzitter van de Executieve werd de Heer Beyazgul Coskun. De Algemene Vergadering en de Executieve hebben samen een reglement uitgewerkt van inwendige orde die de werking van de twee organen regelt. Het kabinet van de minister van Justitie is verantwoordelijk voor de relaties van de regering met de Moslimexecutieve.

In opspraak

In september 2007 komt de Moslim-executieve in opspraak na een gerechtelijk onderzoek naar gesjoemel binnen de organisatie, en meer in het bijzonder naar activiteiten van de vice-voorzitter van het Franstalig College, Kissi Benjelloul. Hij werd geschorst na een ondervraging door het Brussels gerecht omtrent vervalsing van geschriften en het opduiken van valse facturen in de boekhouding. Drie jaar voordien was ook de voormalige voorzitter Mohamed Boulif reeds voor verduistering gearresteerd door het Brussels Gerecht.

De Unies van moskeeën van Brussel, Molenbeek, Schaarbeek, Luik, Vlaams-Brabant, Antwerpen, Limburg en West-Vlaanderen uiten scherpe kritiek en eisen het ontslag van de

leden van de Executieve, zodat nieuwe leden kunnen verkozen worden.

Financiële problemen

Aanvang februari 2008 neemt de helft van de leden van de Executieve ontslag of heeft niet meer het vertrouwen van de Algemene Vergadering. Daardoor is de Executieve niet meer representatief. Hier op volgend schort de nieuwe minister van justitie de subsidies van de Moslimexecutieve op voor 2008 in afwachting van betrouwbare informatie over de financiële situatie van de Executieve. Deze zegt in een financiële crisis te zitten daar zij geen andere inkomsten heeft dan de subsidies van het ministerie van Justitie. De minister heeft ondertussen toegezegd om op korte termijn overleg te plegen met alle betrokkenen ‘met het oog op een constructieve oplossing’, zoals hij het noemt.

Hervormingen nodig

Ondertussen begint het opnieuw te gonzen van voorstellen om de hervorming van de Moslimexecutieve. Men kijkt naar de modellen van Frankrijk en Nederland. De moeilijke gang van zaken heeft ook te maken met de onwil bij de vorige verkiezingen van de moskeeën van Marokkaanse origine om niet mee te doen in de verkiezingen zodat het overwicht van de van oorsprong Turkse moslims groot was. Ondertussen blijft het

voorgenomen beleidswerk liggen, zoals o.m. het voordragen van moskeeën voor erkenning om gesubsidieerd te worden.

Om een lang verhaal kort te maken: ‘de noodzakelijke hervormingen’ voor een goede werking van de E.M.B. blijven ook vandaag even dringend en noodzakelijk als bij aanvang. Een verhaal dat nog altijd verder gaat.-
Simon Lambregs.

Nieuwe voorzitters Contactgroepen

In België benoemde de bisschoppenconferentie van de rooms-katholieke kerk nieuwe voorzitters van de Nederlandstalige en Franstalige Contactgroepen van de rooms-katholieke kerk met de moslimgemeenschappen. Beide benoemingen gebeurden in opvolging van Kanunnik Lode Vermeir, vicaris voor de pastorale contacten met de moslims in het aartsbisdom Mechelen-Brussel en voor de Belgische bisschoppenconferentie. Hij was o.m. voorzitter van de Werkgroep Relatieopbouw Moslims-Christenen van de Vlaamse bisdommen (ROMC) én voorzitter van het Interdiocesane Comité voor de relaties met de Islam (CIRI) van de Franstalige bisdommen in België. Referendaris vanwege de bisschoppenconferentie voor de contacten met de Islam is thans bisschop Guy Harpigny van Doornik, die zelf als islamkenner jarenlang lid was de tot 1990 tweetalige commissie van alle Belgische bisdommen, de Interdiocesane Commissie voor de betrek-

kingen met de islam (ICBI/CIRI). Hij benoemde, namens de bisschoppenconferentie, beide nieuwe voorzitters in deze contactgroepen van de Belgische RK-Kerk met de islam .

Frans Hitchinson

Hij is benoemd tot nieuwe voorzitter van de Werkgroep Relatieopbouw Moslims-Christenen (ROMC) voor een periode van vijf jaar. Geboren in 1948 en priester gewijd in Gent in 1974, is hij licentiaat in de morele en religieuze wetenschappen en licentiaat in de sociologie (KU Leuven). Hij was leraar aan de Bisschoppelijke Normaalschool in Sint-Niklaas en superior van het Onze-Lieve-Vrouw van Deinsbekecollege in Zottegem. Sinds 1994 is hij inspecteur-adviseur katholieke godsdienst voor het basisonderwijs. Aan het Hoger Diocesaan Godsdienstinstituut in Gent doceert hij onder meer de cursus ‘Dialogo met wereldgodsdiensten’. Naast diverse bijdragen over de islam publiceerde hij het onderwijscahier ‘Ontmoeting. De islam binnen de katholieke godsdienstlessen in het basisonderwijs’ (2002). Van 1978 tot 1990 was hij lid van de ‘Interdiocesane Commissie voor de Betrekkingen met de Islam’. Hij is sinds 1994 lid van de Werkgroep Relatieopbouw moslims-christenen’. Hij volgt nu als voorzitter vicaris Vermeir op.

Marianne Goffoël

De dominicanes Marianne Goffoël, reeds jarenlang actief en voorzitster in het rk-centrum El Kalima voor de be-

trekkingen met de islam in Brussel, werd benoemd tot voorzitter van de CIRI. CIRI is de Franstalige contactgroep van de Belgische bisschopsconferentie voor de relaties met de islam. Zuster Marianne Goffoël, die in 1942 geboren werd, is geen onbekende in groepen voor de relaties met de islam. Van 1966 tot 1969 was zij actief in Algerije. Vervolgens werkte ze twaalf jaar in Mossul in Noord Irak. Zij spreekt vloeiend Arabisch en is oud-studente van het PISAI in Rome, het Pauselijke Instituut voor de Studie van het Arabisch en de Islam. Nadat zij vanwege de oorlog in 1983 Irak moest verlaten, keerde zij terug naar België. Vanaf 1984 werkte zij mee aan het centrum El Kalima, waarvan zij in 1993 de leiding overnam. El Kalima is uitgever van een bulletin over de relaties moslims-christenen. In de kringen van de Journées d'Arras, de Europese oecumenische contact- en ontmoetingsgroepen voor de relaties met de islam in de verschillende Europese Kerken en voor de Belgische lezers van Begrip is zij geen onbekende. - Simon Lambregs.

Kikker onder kokosnoot

“Westerse christenen zijn als een kikker onder de dop van een kokosnoot.”

Aldus de Indonesische theologe Katto, geciteerd in de oratie van prof. Martha Th. Frederiks. Met als titel *Christendom: een interculturele leerschool*.

In haar oratie op 12.2.2008 over christendom als interculturele leerschool

gaat prof. Frederiks in op vragen als: hoe komt het dat het christendom zo veelkleurig is? Hoe wordt er in het wereldchristendom omgegaan met pluriformiteit? En: kan deze pluriformiteit bijdragen aan multi- of intercultureel samenleven?

Eenheid en pluriformiteit

Als rode draad door haar betoog loopt haar stellingname dat het voor het wereldchristendom van essentieel belang is het spanningsveld tussen eenheid en pluriformiteit vast te houden,

ofwel: de dialectiek tussen deze beide polen niet op te geven. Het besef in relatie tot Jezus Christus te staan, leidt tot het bewustzijn als christenen van verschillende ‘soort’ tot elkaar in relatie te staan. Dit besef van eenheid schept vervolgens ruimte voor pluriformiteit. Ook kan, en moet, dit bewustzijn van onderlinge verbondenheid leiden tot bevrijding uit armoede en onderdrukking, maar ook tot bevrijding uit de misplaatste gevoelens van superioriteit, die veel rijken koesteren ten opzichte van de armen. Voor deze vormen van bevrijding hebben wij elkaar wederzijds nodig: géén institutionaire of doctrinaire eenheid, maar koinonia, ofwel gemeenschapszin, besef van onderlinge afhankelijkheid, is van het grootste belang voor het wereldchristendom. En mochten westerse christenen menen dat zij het kunnen stellen zonder de inbreng en zienswijze van niet-westerse christe-

nen, dan is het goed ons te realiseren dat Europa momenteel slechts een derde plaats inneemt waar het aantal christenen per continent betreft. In verleden en heden heeft het onder vele Europese christenen en theologen nog wel eens ontbroken aan een dergelijk besef: “Westerse christenen lijken op een kikker onder de halve dop van een kokosnoot”, zo citeert M. Frederiks haar Indonesische collega Katoppo, “hun – Europese – horizon is als de dop boven hen, die hun het zicht op de rest van de wereld belemmert.” Als voorbeelden hiervan noemt ze de Dordtse leerregels, die indertijd klakkeloos in de Zambian Reformed Church werden ingevoerd en vanuit haar eigen ervaring als zendingspredikante in Gambia noemde zij het bevreemdende verschijnsel van Afrikaanse vrouwen die bij tropische temperaturen in een speciale westerse jurk naar de kerk komen, compleet met zwarte nylons ...

Oog-, haar- en huidskleur

De kersverse hoogleraar pleit voor een paradigmawisseling: door uitwisseling van theologieën en benaderingen tussen christenen van verschillende culturen en continenten moeten wij komen tot een nieuw paradigma, van waaruit wij het geloof en de dagelijkse werkelijkheid kunnen benaderen. Zij noemt ter vergelijking het voorbeeld van enkele van haar Nederlandse studenten die in het kader van hun studie voor het eerst van hun leven enkele maanden naar Afrika vertrekken. Zij zijn in eerste instantie niet in

staat Afrikanen van elkaar te onderscheiden, doordat zij gebruik maken van hun oude paradigma, zoals dat in Nederland wèl toe te passen valt: ‘Mensen kun je van elkaar onderscheiden door te kijken naar hun oog- en haarkleur.’ Dit uitgangspunt blijkt voor het onderscheiden van Afrikanen niet te werken: iedereen heeft zwart haar en dito ogen. Pas als de Nederlanders bereid zijn hun eigen, oude paradigma te vervangen door een nieuw uitgangspunt - namelijk zoals dat door de mensen van de nieuwe cultuur zelf gehanteerd wordt: ‘Mensen kun je van elkaar onderscheiden door te kijken naar de schakering van hun huidskleur’ – zijn ze effectief in staat Afrikanen individueel te herkennen. Analoog aan dit wat meer alledaagse voorbeeld zouden mensen, en speciaal westerlingen, er goed aan doen serieus kennis te nemen van paradigma’s uit andere culturen en tevens te overwegen of op grond daarvan hun eigen, oude paradigma’s moeten worden herzien.

Interactie

Interactie tussen diverse theologieën, visies en tradities is essentieel, benadrukt prof. Frederiks: elke traditie afzonderlijk kan de boodschap van God slechts gebroken weergeven. Zo noemt zij met instemming de theoloog Bosch, die enkele decennia geleden een wisselwerking bepleitte tussen theologica in loca (locaal-gebonden theologie) en theologica oecumenica (oecumenische theologie), om etnische theologieën zoals die van de

Apartheid in Zuid-Afrika te voorkomen.

Wij moeten komen van een multi-naar een interculturaliteit, zo luidt de conclusie van de oratie. De eigen leef- en zienswijze als normatief nemen en opleggen doet de ander tekort in diens anders-zijn. Het is van belang het christendom – en de samenleving als geheel - te benaderen als een interculturele leerschool, waarbinnen wij wederzijds van elkaar kunnen leren. Tot wederzijdse vreugde en verrijking. – E. Struikmans

Christiaan van Nispen

Op 10 januari was de jezuïet Christiaan van Nispen tot Sevenaer te gast in de Turkse moskee aan de

Akkerweg. Hij is al ruim 40 jaar werkzaam in Egypte. Hij woont in Cairo en geeft er Arabische filosofie op het Koptisch Katholieke Seminarie. Hij heeft veel contacten met moslims.

Een vredesboodschap

In oktober 2006 werd door Paus Benedictus in Regensburg een inleiding gehouden waarin hij wees op het gewelddadig karakter van de islam. Deze ongelukkige uitspraak deed meteen veel stof opwaaien en werd door de paus later ook genuanceerd. De kwestie bracht een aantal moslimwetenschappers uit verschillende landen.

ertoe een gezamenlijk document op te stellen over de relatie tussen christendom en islam. In oktober 2007 werd deze verklaring definitief vastgesteld en ondertekend door 138 moslimleiders en moslimgeleerden uit ruim veertig landen. Intussen is hun aantal gegroeid tot 220.

De verklaring heeft als titel: “Een gemeenschappelijk woord tussen u en ons”. De verklaring is verstuurd aan de leiders van de Christelijke kerken. Zij bevat een oproep tot onderling respect en tot samenwerking.

Als gemeenschappelijke elementen van de christelijke en islamitische religies worden de liefde tot God en de naastenliefde genoemd. Daaraan wordt een oproep verbonden om te komen tot een “gemeenschappelijk woord”, dat zijn basis vindt in Bijbel en Koran.

De meeste kerken hebben positief op dit stuk gereageerd. Er staan diverse uitspraken in die zich goed lenen voor de interreligieuze dialoog. Van Nispen zelf geeft de voorkeur aan de term “interreligieuze ontmoeting”, omdat daar elementen van “beleving” en “samenleving” meer tot hun recht komen. Bij deze religieuze ontmoeting blijkt overigens steeds weer opnieuw dat ook voldoende kennis van zaken van groot belang is. Genoemde vredesboodschap is te vinden in *BEGRIP* 4/5-2007 en op www.acommonword.com.

Moslims, joden, christenen in Egypte

De verhoudingen tussen de verschillende religieuze bevolkingsgroepen in

Egypte is de afgelopen periode duidelijk veranderd. Was er vroeger sprake van een vanzelfsprekend samen optrekken, in de laatste jaren is er een kentering waar te nemen in de richting van toenemende verzakelijking. Dat heeft allereerst te maken met maatschappelijke veranderingen van algemene aard. Maar ook is de relatie tussen religies in bepaalde gevallen stroever geworden. In islamitische kring groeit de behoefte om het moslim-zijn ook uiterlijk te benadrukken. Zo dragen momenteel ook veel jongere vrouwen een hoofddoek. Overigens is er geen sprake van een conflictueuze situatie. Op straat gaat men normaal met elkaar om. En in kleinere groepen zoeken moslims en christenen elkaar op om over religie te spreken. Dit geldt ook voor de jongeren. Van Nispen speelt in deze religieuze ontmoetingen vaak een bemiddelende rol.

Gebed

Hij heeft onder moslims een enquête gehouden over hun gebedsleven. Daaruit kwam als gegeven dat sommigen hun gebeden wel als uiterlijke verplichting waren begonnen, maar dat er in de loop der tijd een meditatieve praktijk uit was voortgekomen die men als heel vruchtbaar ervaart. Een belangrijk maatschappelijk aandachtspunt is het verbeteren van de positie van de vrouwen. Dit geldt in Egypte voor alle religies. In Zuid Egypte komt het nog steeds voor dat vrouwen vanwege overspel worden gedood. Dit gebeurt zowel in de mos-

lim- als in de christengemeenschappen. Het is dus een symptoom van sociaal-culturele onderontwikkeling en niet van religie. - Rob Steinbuch.

Wereldraad roept op tot dialoog

De Wereldraad van Kerken heeft de lidkerken opgeroepen meer aandacht te besteden aan de dialoog met de islam en andere godsdiensten en met elkaar ervaringen over de contacten met andere religies te delen.

De oproep kwam tot stand op initiatief van de Nederlandse Marloes Keller, die sinds kort de Protestantse Kerk in Nederland in het Centraal Comité van het samenwerkingsverband van 347 kerken vertegenwoordigt. –Bron ANP

Fitna

De film *Fitna* (beproeving, verzoeking) van Geert Wilders is een aanschakeling van oude, reeds bekende beelden van geweld en teksten uit de Koran over geweld (K. 4: 56; 4:89; 8: 39; 8:60 en 47: 4). De montage suggereert een verband van oorzaak (teksten) en gevolg (geweld).

De auteur maakt geen onderscheid tussen de gewelddadige, extremistische islam en de gematigde islam. De rector van de Islamitische Universiteit Rotterdam gaf na de film een verklaring uit met als titel: Enkele Constaties over Koran, Geweld en Fitna. Hij stipt een vijftal punten aan.

Tolerantie

Islam is een religie van tolerantie. Akgündüz citeert de Koran:

Degene die een persoon om het leven brengt, die geen enkele misdaad heeft gepleegd zoals het doden van een ander of het veroorzaken van anarchie op de aarde, heeft als het ware de hele mensheid vermoord.

Degene die het leven van een levend wezen redt, heeft de hele mensheid gered... (5: 32)

Oorlogsrecht en Vredesrecht

Wilders verwacht beide. Hij doet dit bijvoorbeeld door Koran 2: 190-193 selectief te citeren en toe te passen op omstandigheden buiten de oorlog.

Akgündüz legt in detail uit wat wel en niet mag in oorlogstijd.

Verder gaat de rector van I.U.R. nog in op de betekenissen van fitna en beloning en straf in het hiernamaals. De volledige tekst is te lezen op www.iur.nl onder agenda 28 maart.

Onthullend onderzoek

Een Amerikaans onderzoek in 10 overwegend islamitische landen stelde vragen over islam en democratie. In hoeverre moet de sjarie'a de enige bron van wetgeving zijn?

In Egypte wil 66% dit maar 24% wil ook andere bronnen. In Pakistan is de verhouding 60% tegen 21%. In Jordanië 54% tegen 39%, in Bangladesh 52% ten 39%, in Marokko 33% tegen 65%, in Indonesië 14% tegen 54%, in Iran 13% tegen 66%, in Turkije 9% tegen 23 % (en 57% wil dat de sjarie'a helemaal niet als bron van wetgeving wordt gebruikt), in Libanon 8% tegen 57%.

Men wil de sjarie'a als enige bron of samen met andere bronnen voor wetgeving omdat men gehecht is aan islamitische waarden.

Vrijheid van mening

Voorgaande resultaten zijn niet in strijd met de wens om vrijheid van mening op te nemen in een nieuwe grondwet: in Libanon wenst 99% dit, in Egypte 94%, in Iran 92%, in Marokko 91%, in Turkije 88%, in Bangladesh 87%, in Indonesië 86%, in Jordanië 84%, in Pakistan 82%.

Rol van religieuze leiders

Zouden religieuze leiders een directe rol moeten vervullen bij het opstellen van een grondwet? Nee, zegt 50% in Jordanië tegen 39% ja. In Pakistan 34% nee tegen 33% ja, Iran 56% nee tegen 26% ja, Indonesië 63% nee tegen 24% ja, Bangladesh 67% nee tegen 19% ja, Marokko 73% nee tegen 16% ja, Turkije 72% nee tegen 16% ja, Libanon 85% nee tegen 14% ja

Radicaal vs. Gematigd

Een ander onderzoek, van de Washington Post/ABC News, uit maart 2006 gaat over gematigde en extremistische moslims. 'Extremistisch' of radicaal noemt men hen die de terroristische aanslagen van 9/11 volledig gerechtvaardigd vonden en een ongunstige of zeer ongunstige opinie hebben over de Verenigde Staten. 'Gematigd' zijn zij die beweerden dat de aanslagen van 9/11 niet volledig gerechtvaardigd waren. De radicale groep bestaat uit 7% van de moslims

uit de tien onderzochte islamitische landen.

Voor beide groepen is godsdienst een belangrijk deel van hun leven en beide groepen frequenteren bijna even vaak godsdienstige bijeenkomsten. Beide groepen menen dat de islam niet wordt gerespecteerd door het Westen. De radicalen voelen zich meer dan de gematigden door het Westen 'gedomineerd, zelfs 'bezet', terwijl de grootste angst van de gematigden op economisch vlak ligt.

Hoe kan het beter?

Op de vraag 'hoe de verhoudingen met het Westen verbeterd kunnen worden' antwoordden de radicalen dat westerse naties "zouden moeten afzien van interventies of het opleggen van meningen (*beliefs*) en politiek." Op de tweede plaats wordt de noodzaak genoemd om de islam te respecteren. De gematigden leggen meer de nadruk op economische behoeften. Vijftig procent van de radicalen tegen 35% van de gematigden vond dat het opschuiven naar meer democratie Arabische/ moslim landen zal helpen om vooruit te komen.

Moslims en Amerikanen

Amerikanen hebben meer met moslims gemeenschappelijk dan met Europeanen. Ze lijken op elkaar als het over belangrijke waarden gaat, over de rol van de godsdienst in het dagelijks leven, over de toekomst en over de liefde.

Belangrijke waarden

Onder Amerikanen vindt 48 % dat het meest waardevolle van het Westen 'een eerlijk politiek systeem, respect voor menselijke waarden, vrijheid en gelijkheid' is. In de islamitische landen valt er eveneens een minderheid te bespeuren die hetzelfde antwoordt: 23% van de Jordaniërs; 22% van de Saoedi's and Iraniërs; 37% van de Marokkanen, and 40% van de Libanezen.

Als het over de belangrijke zin van het leven gaat, hebben Amerikanen meer overeenkomsten met moslims dan Europeanen: Amerikanen 94%, Saoedi's 91%, Indonesiërs 96%. Voor de Fransen is dit slechts 68% en de Nederlanders 69%.

Godsdienstig leven

In veel van de in 2001 en 2006 onderzochte islamitische landen hebben moslims een rijk religieus geestelijk leven. Wat ze het meest bewonderen in de wereld van de islam is een oprechte gehechtheid aan de islam. Godsdienst is een belangrijk deel van hun dagelijks leven. Zoals men kan zien, hechten Iraniërs en Amerikanen nagenoeg evenveel belang aan de godsdienst: Indonesië 99%, Egypte 98%, Saoedi Arabië 98%, Verenigde Arabische Emiraten 98%, Bangladesh 96%, Pakistan 95%, Jordanië 92%, Libanon 87%, Turkije 86%, Koeweit 82%, Marokko 82%, Iran 74%, Verenigde Staten 68%, Verenigd Koninkrijk 28%.

Liefde

Op de vraag of ze veel liefde tegenkomen in hun leven, antwoordden 94% van de Amerikanen positief. Voor de Libanezen is dat 96%, voor de Pakistanen 90%, de Egyptenaren 95%, de Saoedi's 92% en de Japanners 80%.

Toekomst

Over de toekomst in het algemeen is 86% van de Amerikanen positief, daar waar de Fransen slechts 69% halen en de Polen 36%. Maar de Saoedi's zijn nog iets optimistischer dan de Amerikanen (89%) en de Jordaniërs iets minder (84%)

Ook over hun eigen toekomst is de meerderheid van moslims positief en zelfs enthousiast. Naar de vraag 'welke wensen heeft u voor de toekomst?' kwam financiële zekerheid op de eerste plaats: voor moslims (29%) en Amerikanen (16%).

De tweede prioriteit van moslims is een goede opleiding, waarbij Saoedi's en Jordaniërs voor meer dan 50% denken aan een opleiding in het Westen. – samenvatting P. Reesink

Delegatie naar Caïro

Van 24 tot 27 maart bracht een delegatie van Nederlandse moslims en christenen een bezoek aan Caïro. In een gemeenschappelijke verklaring wordt het onjuiste beeld gehemeld dat Wilders geeft over de islam. Tevens wordt de vrees uitgesproken dat de film *Fitna* de relaties tussen

bevolkingsgroepen onder druk kan zetten.

De koran en de Profeet mogen niet geminacht of belasterd worden evenmin als welke religie dan ook.

Moslims en christenen werken in Nederland al lang samen om in respect voor elkaar te bouwen aan een verdraagzame samenleving.

Godsdiensten moeten niet oproepen tot geweld maar opkomen voor vrede, voor barmhartigheid en gerechtigheid, voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Tegelijkertijd moeten we elkaar kritisch blijven onderwerpen om echte of vermeende misstanden aan de kaak te stellen.

Oproep aan kerken en moskeeën

Naast een oproep aan de gehele Nederlandse bevolking hebben wij ook kerk- en moskeebesturen opgeroepen om in deze tijd elkaar te ontmoeten, kerken en moskeeën hiervoor open te stellen en met elkaar te werken aan een goede verstandhouding en proberen samen te werken aan een vreedzame samenleving.

Wij willen een appel doen op moslimorganisaties en kerken in de islamitische landen om ons te steunen, door juiste informatie te geven over wat er in Nederland aan de hand is, geen uitspraken te doen die de spanningen tussen moslims en christenen vergroten, maar juist samen te werken, zodat ook wereldwijd zichtbaar wordt welke grote bijdrage de islam en het christendom kunnen leveren aan de wereldvrede.

Ontmoetingen

De delegatie had onder meer gesprekken met Sjeik Mohammed Sayd Tantaoui, hoofd van de imamopleiding van de invloedrijke Al-Azhar universiteit, met de voorzitter van de Al Azhar Universiteit en met enkele christelijke leiders, waaronder een bisschop van de Koptisch Orthodoxe Kerk en een leider van de Protestantse Kerk in Egypte. Plaisier: “Aan het begin van elk bezoek lazen we een verklaring voor, waarin we samen uitspreken dat we trots zijn op de vrijheid van godsdienst die we in Nederland hebben en dat we respect hoog in het vaandel dragen. We roepen daarin de Nederlandse bevolking op tot respectvol en vreedzaam samenleven. Jouw vrijheid mag die van een ander nooit in de weg staan. Ik geloof dat we dat hebben kunnen overbrengen. Er is daar een wereld te winnen, als men er maar voor open staat.”

Kerk en staat

Hoe anders men in Egypte aankijkt tegen de Nederlandse situatie bewees het bezoek aan de invloedrijke sjeik Tantawi. Plaisier: “Een dag tevoren was hem een brief over godsdienstvrijheid overhandigd namens de Nederlandse regering. Hij dacht dat wij ook namens de minister kwamen. De imam sprak zijn verontwaardiging uit over het gebrek aan begrip voor de gevoelens in de moslimwereld. Ook kon hij niet begrijpen dat een parlementariër (Wilders) iets kon beweren waar de Nederlandse regering het niet mee eens was. In veel oosterse landen

is dat ondenkbaar. We moesten veel uitleggen, maar tijdens het gesprek met hem bedankte hij ons persoonlijk drie keer en aan het eind schudde hij ons ieder persoonlijk de hand en gingen we op de foto.”

Hartverwarmend

Behalve de contacten met vertegenwoordigers van verschillende kerken in Egypte, noemt Plaisier het gesprek met studenten van de Cairo Universiteit ‘verrassend en waardevol’. Plaisier: “Er was pers bij, de bijeenkomst stond onder leiding van een vrouw en het merendeel van de studenten was vrouwelijk. Dat viel zo op, dat één van onze islamitische delegatieleden opmerkte: hadden we nou Wilders maar meegenomen, ook dit is islam!”. Hartverwarmend vond de synodescriba de openheid waarin met studenten en professoren gesproken kon worden, ook over de fouten in islamitische landen. “Ze waren echt geïnteresseerd in de vraag: waar komt ons slechte imago vandaan? Ik heb gewezen op de invloed van het terrorisme, op het gebrek aan democratie en het recht op vrije meningsuiting en eigen geloofsbeleving en -uiting”, aldus dr. Plaisier.

Conclusie

Concluderend kan gezegd worden dat deze reis van belang was omdat de situatie in Nederland in brede kring door moslims en christenen in grote eensgezindheid kon worden uitgelegd. De delegatie kreeg de kans te wijzen op de werkelijke situatie in de Nederlandse samenleving waarin je in alle

vrijheid je geloof kunt vormgeven en uitdragen. Steeds was het mogelijk om met de gesprekspartners te spreken over de noodzaak van democratisering en verbetering van de mensenrechten in de landen van het Midden Oosten, waarbij godsdienstvrijheid en de vrijheid om je geloof uit te geven van groot belang is. De delegatie demonstreerde door haar samenstelling al hoezeer christenen en moslims in Nederland als het nodig is met elkaar optrekken. Daarbij werd duidelijk dat de Nederlandse moslims in hun geloofsuitingen en opkomen voor de 'vrijheden van de westerse samenleving' onbekrompen staan voor de verworvenheden van de democratische rechtsstaat.

Het geluid van de delegatie werd gehoord door leiders van de religieuze groeperingen, universiteiten en de pers. De oproep tot matiging van de reacties op de (toen nog) eventuele film werd breed verstaan. De tijd zal leren of deze inzet brede instemming in de islamitische landen heeft gevonden.

Delegatieleden

Behalve voorzitter dr. Bas Plaisier namens de Protestantse Kerk in Nederland (en tevens lid van het moderamen van de Raad van Kerken in Nederland) bestond de Nederlandse delegatie naar Egypte uit: Ahmed Driss El Boujoufi (voorzitter Contactorgaan Moslims en Overheid - CMO), de heer Abdelmajid Khairoun (bestuurslid Contactgroep Islam en voorzitter Nederlandse Moslimraad), mevrouw Zainab al-Touraihi (secretaris CMO), dr. Marzouk Aulad Abdellah (docent Vrije Universiteit Amsterdam), dr. Ton van Eijk, tot voor kort voorzitter van de Raad van Kerken in Nederland en priester in het Bisdom Rotterdam van de Rooms Katholieke Kerk, en drs. Jielis van Baalen namens Kerk in Actie, tevens docent theologie en filosofie aan de Christelijke Hogeschool Windesheim te Zwolle en gastdocent in Cairo. De delegatie heeft veel te danken aan het voorbereidende en uitvoerende werk van drs. Kees Hulsman van het CIDT die bij alle ontmoetingen aanwezig was en veel contacten regelde.

-Bron: gedeelten uit verslag van 1-04-2008 namens de delegatie door J. van Baalen.